SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA IV
BROJ 14

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Kardeljeva 31, tel. 24-001

BEOGRAD, UTORAK 3 APRILA 1951

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
5 dinara

Neka kritičari progovore i o literaturi

Zoran Mišić

Neka mi Risto Tošović ne zameri što sam ovde pomalo parafrazirao njegov apel, upućen nedavno pesnicima. »Neka i sami pjesnici progovore o poeziji« ... Svakako. Ali, čitaoci će se ipak i dalje pitati, zajedno sa Tošovićem: Pa gde su naši kritičari? Zar oni nemaju šta da nam kažu o literaturi, »o našim gorućim savremenim problemima zbog kojih smo nemirni, zbog kojih — kako veli Tošović — ne možemo da spavamo?« A ako i progovore (»tek da se vidi da su još živi«), to onda govore nekim čudnim jezikom, u kome se mnogo najavljuje, a ništa ne kaže, u kome se brižljivo sprovode neka komplikovana pravila etikecije, a oni naši gorući savremeni problemi zaobilaze kao kiša oko Kragujevca.

Jedan od tih gorućih problema je i naš odnos prema literaturi između dva rata. O njemu piše Velibor Gligorić u »Književnim novinama« od 6 marta ove godine. U vreme kada se ulazi u jubilarnu desetogodišnjicu Narodnooslobodilačkog rata nije se zaista mogla naći blagodarnija tema od ove. Pitanje je samo: da li je to zaista članak o literaturi? Da li se u njemu može išta nazreti od onih »gorućih problema«, o kojima se danas već uveliko, i sve življe i strasnije, raspravlja među mladim piscima? Jer za te mlade generacije, kojima se Gligorić obraća u svome uvodniku, literatura nije nikakva »prigodna« tema, i proslave, jubileji i kongresi ne mogu biti povod da se mumificira i sa nekoliko konferencijaških formula prelomi preko kolena i zapečati čitava jedna epoha, toliko složena i neproučena, koja još živi i nastavlja se u nama, u našim savremenim tekstovima, u našim traženjima i u našim nesanicama. Te mlade generacije već su se dovoljno zasitile »svih mogućih improvizacija, školskih sastava, sholastičkih mudrovanja i vulgarizatorskih fraziranja« i s pravom očekuju da »progovorimo smjelo i bez predrasuda jedan o drugome i o svim onim poetskim problemima s kojima svakodnevno živimo«.

Ko su bili ti naši pisci između dva rata? Da li su to bili ljudi za koje je, kao i za nas, literatura bila »smisao života, traženja, stvaralačkih nadahnuća i nemira«? Da li su i oni, kao i generacija u čije ime govori Risto Tošović, vraćajući se sa mitinga ili sa književne večeri ,znali za nesanice, nagnuti nad praznim listom hartije. u koji treba upisati svoja traganja i svoja poetska otkrića o svetu i o ljudima? Da li su oni zato pisali stihove, da li su se borili i davali svoje živote za budućnost i za poeziju zato da im danas, u kongresnim i jubilarnim danima, čitamo ova naša hrapava i monotona sholastička jektenija, ili su pisali zato da u njima, u njihovoj pesničkoj poruci, otkrijemo zanos i lepotu nadahnute umetničke reči? Zar oni nisu ostavili nikakvog drugog traga u literaturi, osim one šture političke biografije, koju im je sastavio kritičar? Zar oni nisu, i kao borci, na mitinzima, književnim večerima, demonstracijama, na robiji i, docnije, u partizanskim jedinicama, svuda gde ih zajedno sa Gligorićem pratimo, bili umetnici: smeli istraživači onih puteva kojima su i drugi išli, ali su ih samo oni umeli da otkriju kao umetničku istinu? Iz Gligorićevog članka bi se to teško dalo zaključiti. To bi bila već literatura, a ona ne spada u okvir pomenutog uvodnika. Govoriti o tome, značilo bi dati sud o piscima, pomenuti ih poimenice, govoriti o njihovim književnim postignućima, pristupiti svim onim »gorućim problemima« ... Značilo bi reći upravo ono što mlade generacije žele da saznaju: koja su umetnička postignuća naše literature između dva rata?

Gligorić, istina, ne misli da smo »svi svoji«, iako u svome članku ne spominje poimenice nijedno delo, nijednog pisca, ni među »našim«, ni među onim drugim. Kada on kaže naša literatura, to se očigledno odnosi na naprednu literaturu između dva rata. Ali, evo gde se najednom uvodničarski šablon osvetio kritičaru: umesto da istakne vrednost i ulogu naše napredne literature, kako je to bio naumio, njegov je članak redak primer potcenjivanja, i, u suštini, negiranja njenih umetničkih postignuća i njenog značaja. Govoriti, po jednom već uhodanom i komotnom šablonu, o monarhističkom teroru, o cenzorima, žandarmima, glavnjači, o raspadanju buržoaskog društva i »surovom grabežu materijalnih bogatstava na brodu koji tone«, a o piscima znati kazati samo toliko da su govorili ezopovskim jezikom, da su čitali u fizičkoj sali Beogradskog univerziteta i da su ih »cenzurisali policiski pisari, analfabeti u literaturi«, ne znači li to potcenjivati i našu naprednu literaturu, i, na kraju krajeva, i te naše mlade generacije kojima bi, kako predlaže kritičar, trebalo češće pisati na ovakav način? Sigurno je da mnogi od onih stihova, koje je, kako veli Gligorić, naša predratna omladina znala naizust, neće ostati; ne zato što »u onakvim uslovima i u vremenu kada su se krupni događaji itd... nije ni moglo biti strpljivije i brižljivije literarne obrade u stvaralačkom smislu«, već zato što u tom »stvaralačkom smislu« nije bilo pravog stvaralačkog talenta. Ali će zato i u zbirci pesama, posvećenoj Španiji, koju Gligorić spominje, i u mnogim drugim stihovima, esejima, romanu i drami predratnih naših naprednih pisaca savremeni čitalac zaista naći dela koja »spadaju u najsvetlije strane istorije naše literature«. Samo, trebalo bi reći koje su te strane i od kojih pisaca. Gligorić nam to ne kaže.

Postoje, međutim, i oni »pretstavnici dekadentne literature, koji su se iživljavali u anarho-individualističkom tretiranju književnosti«. Šta ćemo sa njima? Šta ćemo i sa onima koji nisu bili dekadentni, ali nisu bili ni napredni? A sa onima koji, iako nisu bili dekadentni, ipak su se iživljavali? Za sve njih očigledno nema mesta u Gligorićevoj našoj literaturi između dva rata. U čiju to oni literaturu onda spadaju? Kritičar, istina, ima pravo da pojedine pisce, pa i grupe pisaca, odbaci i ospori im umetničku vrednost: to je njegova lična stvar. Kažu da Sent Bev nije mario za Balzaka; a ipak je bio veliki kritičar. Ali, ne mogu da postoje, niti su ikada postojale, dve »naše literature«; ili onda jedna od njih nije literatura, a to znači da nije ni naša. Mi smo već jednom pokušali da napravimo jednu antologiju gde se Oskar Davičo preko Desanke Maksimović nadovezuje direktno na Milutina Bojića, pa smo videli kakav smo istoriski apsurd dobili. Neka kritičari ne cepaju tako olako stranice iz istorije naše literature; to nije knjiga koju možemo čitati napreskok, niti u njoj ima belih listova gde ništa ne piše. Naša literatura između dva rata, to su upravo oni pisci koji su prestali da govore jezikom Milutina Bojića, i na tome poslu otkrivanja novih puteva i novih izražajnih mogućnosti svi su ponešto doprineli, i napredni pisci, i pretstavnici građanske literature. To je bila nova, moderna literatura, koja nije bila više nalik na Šantića ili Bojića, kao što ni moderni Beograd nije više ličio na Beograd iz devetstote, koji smo nedavno videli na filmu, sa bašticama, turskom kaldrmom i česmom na Terazijama. To su, mislim, toliko očigledne stvari da mi se čini izlišnim da po hiljaditi put ponovim šta je Engels rekao o Balzaku, koji je bio, kao što je poznato, monarhist i katolik. Ali Engels, koji nije bio književni kritičar, umeo je da govori književnim jezikom; umeo je da govori i o literaturi ...

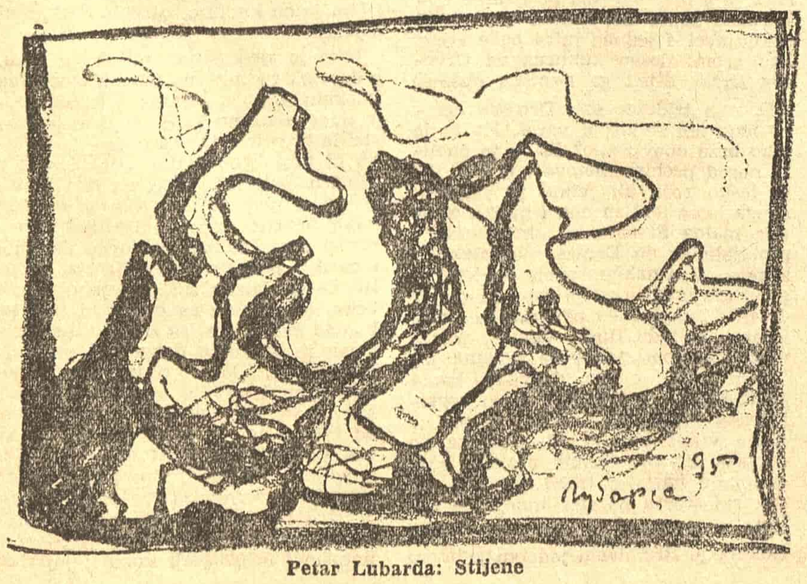

Petar Lubarda: Stijene

Mira Alečković

Susret na Vltavi

(Odlomak)

Korejko, devojko, jednom sam te srela,
na mostu ispod kupola crkava i palata,
suknja se ljubičasta sa vetrom zaplela
i traka bela oko vrata...

Zagledala si zvezdicu na mojim grudima.
da li si pitala iz koga kraja dolazim sveta.
Ja sam ti rekla... o ima nešto u ljudima
veće od čoveka, više od orlovskog leta,

uzela si mi ruke, usnama svojim primakla,
htela sam da ih trgnem, a nisam znala kako.
Tekla je Vltava mirno, svetlela s Hradčana stakla
i kupole kroz suze ljuljale se polako.

Zaljulja li te susret za ljude mojih ravnica,
za kršne momke s Balkana, za decu Fruške Gore?
Ili si slušala lepet dalekih prvih ptica
iz zemlje na izlasku sunca u naše gledala zore?

* * *

Da li si živa, smolaste tvoje pletenice
da li još upliću žućkaste mlade ruke?
Da li još zvone one tople rečenice
čije sam čudne razumevala zvuke.

Ili je tvoja mati uplakana i suze
nikada s njenog lica neće više presušiti?
Ko li ti mladost ote? Ko li ti mladost uze,
Ko bi te mladu i lepu mogao rukama gušiti?

Korejko, devojko, daleko od jadranskih leja
tvoja je srušena kuća i voćnjak razriveni...
Od našeg grča za polet daleko je Koreja....
al suze one tvoje i danas žare po meni.

Kod nas još stabla mlada nisu rodila plodom,
ni vinogradi modri, plavlji od dečjih očiju,
još nismo okitili sve kuće bogatim rodom
i nismo devojci svakoj spremili svadbenu kočiju,

a već oko nas svugde oblaci kruže tmasti
i prete vinogradu, a mi ih gonimo zvonom.
O da za uvek kiša čelična ne može pasti,
da samo zvezdane kiše preleću vasionom,

da ištu zvezdu tihu gledamo obe u noći,
da istom mlečnom putanjom misli nas ljudske odvedu,
da srce prignemo srcu i svaku želju sa hoću
da dočekamo drugu, kao rođenom čedu.

O KOMENTARIMA UZ PROGRAME NAŠIH KONCERATA

Piše:

(Crtež Džumhura)

NIKOLA HERCIGONJA

Jednom prilikom osvrnuo sam se ukratko, baš u »Književnim novinama« na komentare koji se štampaju uz programe koncerata, upozoravajući na njihove nejasnoće, visokoparni stil i frazerstvo, kao i na nezgodnu anonimnost njihovih autora.

Čini mi se da je potrebno da to opet učinim, i to povodom dva takova komentara.

U komentaru jednog koncerta Simfonijskog orkestra NR Srbije, uz Šestu simfoniju Čajkovskoga nailazimo na slijedeća objašnjenja: uz sporednu temu prvog stava komentator kaže: »...gudači pevaju divnu melodiju koja izražava potpunu sreću i puno zadovoljstvo životom...« Zatim karakter drugog stava objašnjava ovako: »U drugom stavu ...preovlađuje vedro i svetlo raspoloženje. Gracioznom valceru u petčetvrtinskom taktu kontrastira tužna i setna melodija u srednjoj epizodi«. I napokon o četvrtom stavu: »...Jecaji duboko potresaju duše, ali za njima sleduju zvuci utehe i smirenja. Iako je sadržaj Šeste simfonije tragičan, ona je prožeta verom u život i ljubavlju za život«.

Da pođemo redom:

Ako komentator ne želi da se u ocjeni karaktera Šeste simfonije Čajkovskog osvrće na fakt da Čajkovskog, neposredno pred stvaranje »Šeste«, vrlo teško pogađa raskid prijateljstva sa njegovim mecenom, poštovaocem i prijateljem — Nadeždom fon Mek, ili na fakt da Čajkovski sâm smatra Šestu simfoniju najiskrenijim od svojih djela, on koji je u sebi nosio mnogo tamnih i teških utisaka iz svog nesretnog ličnog života, a često patio i od melanholije, komentator bi trebalo da vodi računa o tome šta mu kaže sama muzika svojim — dugom tradicijom utvrđenim — jezikom.

Sporedna tema prvog stava, ako i ne analiziramo njene vanjske osebine — silaznu liniju, melodijske detalje poznate već od madrigala 16 vijeka na ovamo kao muzičkim sredstvima uopšten i prikazan uzdah, orkestralni tempo koji joj je dan, harmonija koja podvlači karakter melodije — ta tema odmah ostavlja utisak muzički ostvarenog »ekstrakta« plemenite tuge i bola, a ne »potpune sreće i punog zadovoljstva životom«.

Slična je stvar i sa tumačenjem karaktera drugog stava. Tema na kojoj je sagrađen stav u kom »preovlađuje vedro i svetlo raspoloženje« ima izrazito sentimentalno-bolni prizvuk, a srednji dio (po Čajkovskom označen sa »con dolcezza e flebile«) je kao baš najtamnijim elementom podvučen pulsirajućim ritmom iz prvog dijela stava.

Završetak četvrtog stava, možda najbeznadniji završetak jedne simfonije u simfonijskoj literaturi uopće, prema komentatoru, donosi zvukove »utehe i smirenja«, da se onda čitav komentar (nakon izrazito po Čajkovskome podvučene koncepcije simfonije sa mračnim završetkom) kruniše tvrdnjom da je ova simfonija prožeta »verom u život i ljubavlju za životom«.

Odakle ovakova »objašnjenja«? Da li ona mogu biti rezultat — ne stručnog (ili »stručnog«) poznavanja Šeste simfonije i literature o njoj, nego barem predanog slušanja njenog izvođenja? Mislim, ne! Ovakva »objašnjenja« sasvim mirišu na nekritičko prihvatanje tuđih mišljenja među kojima može biti i svijesnih falsifikata, uobičajenih danas u domovini Čajkovskoga. Jedino je tamo potrebno falsifikovanje njegove muzike. On se, bar dosada, nije mogao proglasiti »kosmopolitom«, a opet se možda ne smije dozvoliti da pokazuje crte tuge, očaja, beznadnosti jer on već mora da predviđa sve genijalne poteze mudrog rukovodstva (uključujući ovamo i Staljinovo djelo o lingvistici i najnovija »postanovlenija« CK SKP(b) o muzici...)

Osim ovakvog krivog objašnjenja djela ima u tim komentarima i dubokoumnosti druge vrste. U komentaru za koncert Simfonijskog orkestra NR Srbije od 20 marta čitamo: ...»Primorsko kolo« pretstavlja pokušaj kompozitora (Logara op. p.) da se oslobodi ekstremno modernističkih pravaca savremenog muzičkog internacionalizma i da se vrati svojoj rodnoj grudi«. Taj »internacionalizam« sasvim vonja na famozno sovjetsko strašilo »kosmopolitizam«; a budući da se tu govori o »savremenom« »internacionalizmu«, izgleda da autor komentara ostavlja otškrinuta vrata i za utvrđivanje pojmova i o nekom »internacionalizmu« — čitaj: »kosmopolitizmu« i u prošlosti. I tu se sad sasvim očito viđi zbrka pojmova o elementima općečovječanskog, nacionalno-specifičkog, zdravog i progresivnog, reakcionarnog i dekadentnog itd.; i ta zbrka je publici servirana kao objašnjenje, kao i ova dva cvijeta prazne ljeporječivosti i smiješnosti: »ona (tj. simfonija A. Rusela op. p.) odiše životnom radošću i ima zaista neobičnu transparentnost u zvučnoj strukturi simfonijskog stava...« i »Romea i Julije« — Čajkovskoga — »...Uvodni deo crta lik mudrog patera Lorenca, pokrovitelja mladih ljubavnika, potonulog u misli...«

Odgovor na pitanje, je li takvo neodgovorno pisanje komentara koncertnim programima (a čini se da ga i komentatori pomalo smatraju neodgovornim budući da se ne potpisuju) put kojim treba voditi publiku ka upoznavanju suštine umjetničkog djela i pravilnoj ocjeni stvaralaštva pojedinih majstora i epoha, — odgovor na to pitanje ostavljam čitaocu.

POZDRAV NEPOZNATIMA

Iz beležaka sa puta po Hrvatskoj

Već dva dana putujemo, a čini nam se — po utiscima kojima smo prepuni — da je više od nedelju dana. I uz to, izgleda mi da smo već daleko odmakli od Zagreba, pa se čudim: kakav je to pejsaž? Sve mi to liči na Srem i Frušku Goru, a zamišljao sam da ćemo, tek što se odmaknemo od Zagreba, naići na krševite vrleti i divljinu. A taj Sjeničak, iz koga smo maločas izašli, obasjan suncem, pitomiji je od fruškogorskih ogranaka! Malo se i stidim: toliko gostoprimstvo u sirotinji! Eto, ona zadruga u Dragotini. Onakav doček se pravi, valjda, samo u najsvečanijim prilikama. A čime ćemo se mi njima odužiti?

Stigli su književnici iz Vojvodine! To je, očigledno, događaj za ove dobre ljude. Može biti da oni nešto i očekuju od nas, da čuju nešto novo, lepo. A mi? Nemi, sa čuđenjem posmatramo ovaj novi život koji se diže iz ruševina, niče iz zemlje, i uživamo u njihovoj radosti sa kojom oni posmatraju svaku novu tekovinu svojih žuljevitih ruku i složnih napora.

Ustvari, mi smo još uvek takoreći u okolini Zagreba. I, ako ne nailazimo na krševe i vrleti, susrećemo nešto drugo. Već ovde su vrlo vidljivi tragovi opšteg narodnog ustanka i slavnih borbi za slobodu. Ušli smo u Vrginmost. Nikada ranije nisam bio ovde, i ne znam kako je ta varoš izgledala pre rata. Danas je to blok novih kuća na sprat. Ne znam zašto, stalno mi se vrti u glavi broj osam: osam kuća; ima ih više, svakako. Od stare varoši ni traga, kao da je nikada ovde nije ni bilo; a ova nova, još nedovršena, daje utisak razbacanosti i razbijenosti. Tu nema ulica, trga; svaka kuća stoji za sebe na ledini, kao pečurka. Dvorišta nema nijedna. Pomalo sam začuđen. Na svakoj kući, čini mi se, ima tabla. U tim kućama su smeštena razna nadleštva, ustanove. To je sresko mesto, i svaka administrativna ustanova je u duplikatu — sreska i mesna. Mislim: gde žive službenici, gde narod? Jedan od domaćih, na moje pitanje, neodređeno pokazuje uokolo. Gledam, sem ovoga bloka, druge kuće ne vidim. Ili je Vrginmost kao i Sjeničak — rasturen kilometrima po okolnim brežuljcima?

Ovde ćemo držati predavanje. Moji saputnici su saglasni da ga, ovde, ja držim, ko zna zašto? Možda kao i ja, ne veruju da će iko doći na predavanje. Zaista, već skoro čitav sat švrljamo ovuda, i jedva da smo videli dve tri žive duše. Počelo je već da se spušta veče, približava se vreme predavanja. Nagovaram vođu puta da odustanemo, nema smisla. Ko će ti sada doći, rade ljudi, koriste lepo vreme. Ipak, veli on, da vidimo; ako se ne skupe, lako nam je odustati.

Približavamo se školi, tamo je zakazan sastanak. Idemo polako, da ne budemo prvi ,ali i da ne zakasnimo mnogo. Dugo nećemo čekati, desetak minuta. Tu i tamo vidimo ponekog kako ide prema školi. Odakle je izašao, ne znam. I pred školom grupica. Mrak je već pao, i mi bojažljivo tapkamo kroz tamu hodnika još ne sasvim dovršene zgrade. Onda, odjednom, slaba svetlost petrolejke: neko je izneo da nam osvetli put. Stigli smo, najzad, u prostoriju na spratu. To je dosta velika prostorija, učionica. Devojka koja nam je svetlila stavi lampu na nizak duguljast sto. Tišina je potpuna, kao da nikoga nema. A, međutim, učionica je puna. Tamo pozadi, u polumraku, vidimo gde stoje pored zidova; za sedenje nema mesta. Odakle je došao taj narod ,i kada?

Počinjem. Moj je zadatak da dam sliku Vojvodine, uopšte; presek kroz istoriju. Govorim, a ponekad mi tek nešto preseče misao: nije li to sve njima isuviše daleko, strano? Da li oni to mogu shvatiti? Trudim se da govorim više u slikama, manje redanjem činjenica. I nije to, valjda, važno: kada se desilo to i to, kako je bilo ovo i ono; nego, mislim, bolje će biti — koliko umem— dati sliku te ogromne močvarne ravnice koju su naši dedovili natopili krvlju i znojem, i od nje stvorili žitnicu Jugoslavije.

Pogled mi pade na prve klupe, dosta dobro osvetljene svetlošću sa moga stola. Iznenađujem se: nekoliko njih su nagnuti nad sveskama, i pišu, pišu. Šta su oni mogli zabeležiti od onoga što sam govorio? To nije bilo predavanje za beleženje.

A onda, iz mraka, kroz otvoren prozor uleće slepi miš, i obleće oko lampe i predavača. On, taj nesrećni slepi miš, muči se svojim problemima, koje u njemu izaziva svetlost. Ponekad se udalji, a onda opet počne da sužava krug, skoro dodirujući staklo na petrolejki. Ali to nikome ne smeta. U dvorani je savršena tišina, i samo se ponekad začuje šum krila.

Vreme odmiče, već se navršava sat od početka predavanja. Završavam, u strahu da sam — i sam umoran — premorio slušaoce. — Ako neko želi objašnjenje po kakvom pitanju, dodajem na završetku, mi ćemo vrlo rado pokušati da odgovorimo. A u sebi se nadam, i želim, da niko neće postaviti nikakvo pitanje. Ta već je kasno, ko zna gde taj svet stanuje, treba da stigne kući; a, pravo govoreći, ta prva dva dana putovanja neobično su nas izmorila i iscrpla. Sedam, umoran i znojav. U sali malo komešanje. Mislimo: pitanja neće biti, i dogovaramo se da zaključim sastanak. Ali, tek tamo iz polumraka ustaje neko i postavlja pitanje: »A kako zadruge u Vojvodini?«; pa posle njega drugi — o nacionalnim manjinama, pa treći, četvrti, peti, šesti... koliko ih je bilo? I šta ih je sve zanimalo? Narodnooslobodilačka borba, industrija, život i rad književnika, Informbiro, škole... Još pun sat je trajao razgovor sa ovim svetom koji je toliko imao da pita, toliko želeo da sazna. A onda smo ipak morali prekinuti. Trebalo je otići u drugo mesto, na večeru i počinak.

Izlazimo kroz tamni hodnik, u noći. Napolju je mrak, iako je vedro, jer nema mesečine. Iz škole navinu slušaoci i razilaze se. Na našem velikom i udobnom »Kadilaku« pale se farovi i prosecaju noćnu tminu.

Ne znam ko su ti ljudi. Nismo ih mogli razabrati lica niti uhvatiti poglede. Ali osećam nešto blisko, prisno u njima. I nalazim smisao i opravdanje našeg puta.

Prijatan umor ovladava telom i utipija se u krv i meso dok farovi sa našeg automobila prosecaju tminu približavajući se sve više cilju. Mislimo imamo još oko dve hiljade kilometara da pređemo, mnogo dana da udišemo zagušljivi zadah benzina u kolima, i mnogo noći da prespavamo ko zna gde. Kada smo polazili, upozoravali su nas na teškoće puta i napore. Ali najveću teškoću, čini mi se, uspešno smo prebrodili: našli smo smisao našem poduhvatu. I u mislima šaljem pozdrave nepoznatim drugovima. Uveren sam čak, ovoga trenutka, da ću svakako još jednom doći u Vrginmost, i da ću tada već videti lepo uređene staze i park, i da ću sedeti u njemu na klupi, obasjan električnim osvetlenjem.

Živan MILISAVAC

Kratke vesti iz inostranstva

Raul Difi: Crtež

ILUSTRACIJA FRANCUSKOG SLIKARA RAULA DIFIJA

U nizu ilustrovanih književnih dela, koja su u poslednje vreme objavljena u Francuskoj, zapažena je zbirka pesama G. Masa »Izvori dana« (izdanje »Bordas«, Pariz). Knjigu je ilustrovao poznati francuski slikar Raul Difi.

IZLOŽBA »VENECIJA U XVIII VEKU«

U Vajtčepl Art Geleri u Londonu organizovana je izložba »Venecija u XVIII veku«, sa slikama koje prikazuju razne pejzaže i žanr scene koje se odigravaju na kanalima i u uličicama grada duždeva. Izložba je naročito zanimljiva za englesku publiku, pošto je venecijanska umetnost XVIII veka mnogo uticala na engleske umetnike, naročito na pejzažistu Bonigtona, kao i uopšte na englesko slikarstvo u prvoj polovini XIX veka. Na izložbi su zastupljeni poznati slikari kao što su Tjepolo, Kanaleto, Riči, Longi, Gvardi i drugi.

RUBENS U NJUJORKU

Trideset i pet originalnih dela flamanskog slikara Rubensa izložena su nedavno u Njujorku, a potiču iz američkih galerija i privatnih zbirki. Izložba nije samo zanimljiva s obzirom na izložena dela, već je neobična sa muzeološke strane. Naime, izložbene prostorije su u potpunoj tami, a samo su slike, i to svaka ponaosob, osvetljene naročitim reflektorima. Rastojanje između pojedinih slika prilično je veliko i dozvoljava posetiocima da usredsrede pažnju na svako platno, dok osvetljenje daje slikama neobičnu živost.

FRANCUSKA TAPISERIJA IZLOŽENA U ŠVAJCARSKOJ

U Bazelu je nedavno organizovana reprezentativna izložba francuske stare i moderne tapiserije. Izložba sadrži dela iz velikih manufakturnih radionica Obisona gde se ta vrsta zanata neguje već od XIV veka. Te manufakturne radionice još i danas proizvode tapiserije, naravno na savremenijoj tehničkoj osnovi. Pored istoriskih primeraka, kao što je »Lepi sag«, koji je dao da se izradi vojvoda Anžujski 1380 godine. Zatim tapiserije »Apokalipse« iz katedrale u Anžuju i drugih, izložena su dela savremenih tkača iz Obisona, koja su rađena prema nacrtima poznatih francuskih slikara Difija, Matisa, Gromera i drugih. Umetnik Lirsa, obnovitelj francuske moderne tapiserije, na ovoj izložbi najbolje je zastupljen. Ova je izložba jedna od najvećih i najznačajnijih priredbi te vrste u toku poslednjih godina.

BALET NA MOTIVE GOJINIH GRAFIKA

Poznati engleski koreograf Herbert Ros postavio je na scenu balet koji je nazvao »Kapričos«. Za stvaranje baleta autor je bio inspirisan Gojinim crtežima koji nose isti naziv, a naročito komentarima, kojima je Goja objašnjavao pojedine scene. Balet »Kapričos« sastavljen je iz četiri slike: prva prikazuje tuču dveju mladih devojaka, druga otmicu, treća, nazvana Tantal, treba da prikaže bol mladog udovca nad telom svoje mrtve žene. Četvrta scena prikazuje spaljivanje veštice. Kao muzička pratnja tim scenama izvode se »Kontrasti« mađarskog kompozitora Bele Bartoka.

VELIKA STUDIJA O PJERU DELA FRANČESKA

Pod naslovom »Pjero dela Frančeska« engleski istoričar umetnosti Kenet Klark napisao je veliku studiju o delu talijanskog majstora. Knjiga je ilustrovana sa 219 reprodukcija, od kojih su 7 u boji, a objavljena je u izdanju edicije »Fajdon pres« u Londonu.

PRVA INTERNACIONALNA MUZIČKA OLIMPIJADA

U junu 1951 godine održaće se u Salcburgu prva internacionalna muzička olimpijada. Prve godine olimpijada će biti ograničena samo na takmičenje u vokalnoj muzici. Za učestvovanje se dosada prijavilo 38 nacija.

ZAVRŠAVA SE NAJVEĆA KONCERTNA DVORANA U LONDONU

U Londonu su već pri kraju radovi na najvećoj koncertnoj dvorani koju je ovaj grad ikada imao. Ova dvorana, nazvana »Kraljevska festivalska dvorana«, pretstavlja jednu od najvećih u svetu i u njoj će se davati koncerti u okviru velikog festivala koji će se ovoga proleća održati u Londonu. Bina ove dvorane moći će da primi orkestar od 110 i hor od 250 članova, a u sali će biti mesta za oko 3.500 slušalaca. Prvim koncertom koji će se 4 maja održati u ovoj dvorani dirigovaće čuveni dirigent Arturo Toskanini.

ISTORIJA AMERIČKOG TEATRA OD 1900 DO 1950

Knjiga pod naslovom »Istorija američkog teatra od 1900 do 1950« objavljena je pre kratkog vremena u Americi u izdanju edicije »Grimberg«. Autor ove istorije Danijel Blam daje iscrpan prikaz razvoja američkog pozorišta u proteklih pedeset godina. Knjiga je ilustrovana velikim brojem fotografija koje prikazuju mnoge scene iz raznih pozorišta Amerike.

NOVA STUDIJA O STEFANU CVAJGU

Esej o životu i delu Stefana Cvajga koji je napisao njegov prijatelj i poštovalac Hans Arens, a koji je prvi put publikovan 1932 godine, nedavno je objavljen u proširenom i popravljenom izdanju. Knjigu je izdala edicija »V. H. Alen« u Londonu. Pored glavnog eseja o Cvajgu od Arensa, knjiga je dopunjena esejima Rajner Marie Rilkea, Franca Verfela, Rene Filep Milera, Romena Rolana, Bruna Valtera, Karla Cukmejera i drugih.

ESEJ O UREĐIVANJU BIBLIOTEKA IZ 17 VEKA

U izdanju Kalifornija edišn izašlo je u engleskom prevodu delo Francuza Gabrijela Node (1600—1653) pionira savremenog bibliotekarstva, u kome su izloženi principi uređivanja biblioteka. Iako je Node pretežno radio kao bibliotekar u privatnim bibliotekama, kao na primer u biblioteci Rišeljea i Mazarena, principi koje je u tom delu izložio, a koji se odnose na katalogiziranje i sortiranje knjiga, takve su prirode, da su mogli biti kasnije primenjeni pri uređivanju biblioteka.

Slučaj pesnika Novomeskog

Kad nisu sigurni u ispravnost svojih postupaka, kad ne veruju u svoje vlastite pozicije i dela, kad znaju da im narod ne veruje — vlastodršci organizuju manifestacije, propisuju izjave i traže javnu saglasnost i onih koji radije ćute, a za koje se zna da nemaju snage da odbiju lojalnost ni onda kada to znači izdaju vlastitih principa, uverenja i poštenja uopšte. Tako rade danas, po sovjetskom oveštalom receptu, rukovodioci svih zemalja pod dominacijom SSSR-a. Oni to čine svaki dan i u svakoj prilici tako da su već potpuno navikli sve svoje sluge na svim sektorima društvenog života da pokorno, poslušno i bedno klimaju glavom na sve što se želi, i da potpisuju sve izjave koje se od njih traže.

To se naročito upotrebljavalo i upotrebljava u hladnom ratu protiv naše zemlje. Ko sve nije morao — i kad to nije hteo — da izjavi svoju solidarnost sa svim gnusnim i prozirnim lažima koje su rukovodioci SSSR-a i zemalja pod dominacijom SSSR-a izmišljali i širili o Jugoslaviji i njenom rukovodstvu?!

Slovački pisci, koji su 1949 godine zajedno sa Česima potpisali jedan bedni manifest protiv naše zemlje, srozali su se sada u jednoj novoj izjavi još za stepen niže. Oni su izvršili naređenje da izbace iz svog udruženja i osude kao izdajicu pesnika Lacu Novomeskog donedavno poverenika školstva i prosvete za Slovačku u Bratislavi, od koga su primali izdašnu pomoć za svoj rad, potpore, nagrade itd., pretsednika »Matice slovačke« koja je za svojih 80.000 članova izdavala pod njegovim rukovodstvom dela tih istih potpisnika. Izjavu slovačkih pisaca potpisao je odbor slovačke sekcije Saveza književnika Čehoslovačke.

Šta je skrivio Ladislav Novomeski koji je bio poznat kao pesnik i kao komunista davno pre rata, čovek koji je bio jedan od pokretača slovačkog narodnog ustanka 1944 u avgustu, te svakako najsvetlije stranice u istoriji čehoslovačkog otpora protiv nacizma? Šta mu to danas prebacuju njegovi najbliži drugovi, slovački književnici koji su s njim najtešnje sarađivali i od kojih nijedan nije imao doslednije revolucionarno držanje, barem u okviru njihove vlastite domovine — od njega, Lace Novomeskog?

Prebacuju mu sve ono najgore što se jednom čoveku, bez obzira je li on komunista ili nije, može prebacivati. Po njima Novomeski je špijun, izdajica, izrod koji je spremao za račun tabora rata propast svojoj zemlji. Novomeski je, kažu, oduvek bio dekadent, unosio je u slovačku literaturu kosmopolitske, antipatriotske tendencije i orijentisao narodnu kulturu na kapitalističku gnjilež da bi je stavio u službu klasnog neprijatelja. On je kao intelektualac bio protivnički raspoložen, mrzeo je Čehe i potcenjivao češku literaturu, mrzeo SSSR što je »vodilo potcenjivanju slavne sovjetske literature, naše učiteljice, našega uzora«. (Usput rečeno nijedan od potpisnika izjave nije u dosadašnjem svom literarnom radu pokazao ni traga nekog učenja na primerima sovjetske literature, a podražavanje sovjetskih uzora dovelo je u slovačkoj literaturi skoro do žalosnih neuspeha). Dalje, kao član CK (jedan od rukovodećih ljudi od 1943 godine!) i kao poverenik školstva i prosvete, Novomeski je, vele, kao buržoaski nacionalista branio fašiste i pomagao neprijateljski rad protiv Republike, svesno je ometao razvoj prosvete i naneo ogromne štete kulturi, sprečavao razvoj socijalističkog realizma (kome, usput rečeno, nijedan od potpisnika nije dao do danas neki prilog!) i potkopavao rad Saveza čehoslovačkih književnika u Slovačkoj, te time svesno zloupotrebljavao kulturu i literaturu za zločinačke ciljeve zaverenika.

Potpisani slovački književnici (pretsednik Michal Chorvat), sekretar Ctibor Štinjicki, članovi: Krista Bendova, dr. Jan Brezina, Margita Figuli, Jan Ferjenčik, Pavol Hečko, Pavol Horov, Jan Kostra, dr. Jan Kusi, Milan Lajčjak, Vladimir Minač, Andrej Plavku, Jan Rad, d-r Karol Rozenbaum, Dominik Tatarka) odaju na kraju veliko priznanje CK KPČ i Gotvaldu koji su ih oslobodili od velikog zločinca Novomeskog i obraćaju svoj »ponosni, zahvalni pogled pun beskrajne ljubavi velikom borcu za mir i za srećnije čovečanstvo« itd., itd...

Ko je dakle Ladislav Novomeski? Ladislav Novomeski je već najmanje 20 godina jedan od kulturnih perjanica KPČ, čovek koji je niz godina uživao puno povernje današnjih najvažnijih rukovodilaca KPČ, talentovani pesnik, čovek koji je ceo svoj život posvetio borbi proletarijata, stvaranju jedne nove više kulture. Bez obzira na razna shvatanja koja je on imao u toku razvojnog procesa u KPČ i ČSR u kulturno-političkim pitanjima, bez obzira na stanovišta s kojima se mi nismo ni tada slagali, činjenica je da je Novomeski bio uvek u prednjim redovima onih kulturno-političkih snaga koje su se na svakoj novoj etapi trudile da prevaziđu zablude i isprave greške da bi borba koju su vodili mogla da uspe i da i u političkom i kulturnom smislu povede napred radničku klasu Čehoslovačke.

Ako je dakle Novomeski bio u čitavom svom razvoju dekadent i ako je češku kulturu i literaturu prevodio na gnjilu građansku liniju, onda je to činila i KPČ. Poznato je uostalom da je nadrealistička umetnička orijentacija (ukoliko se tu uopšte može govoriti o umetnosti) bila dugo godina nezvanična umetnička orijentacija partiskog kulturnog aktiva u ČSR. Poznato je i to da se još i danas nadrealizam u Slovačkoj smatra prrogresivnom umetničkom orijentacijom. Kada smo 1946, mi jugoslovenski književnici, bili u poseti kod svojih slovačkih drugova, nismo mogli mnogo štošta da razumemo u njihovim shvatanjima, ali nas je najviše iznenadilo stanovište (koje su, uostalom, izražavali i neki potpisnici današnje izjave) da je slovačka literatura za vreme Tisove fašističke države odigrala pozitivnu političku ulogu. Radilo se naime baš o nadrealističkoj literaturi koju su upražnjavali ljudi koji su sebe smatrali komunistima i od kojih neki i danas pretstavljaju perjanicu slovačke književnosti, na primer Fabri koji je pre dve godine za jedno svoje nadrealističko delo dobio državnu nagradu.

Da li su takva shvatanja i takva situacija delo Novomeskog? Svakako nisu. Novomeski se nije s njima teoretski slagao i ako ih je praktički tolerisao kao uostalom svi odgovorni faktori i u Pragu i u Bratislavi. Novomeskom su bili jasni postupci i perspektive jedne nove književnosti koju je trebalo stvarati i on je to u mnogim prilikama iznosio. Ako iko, ono sami njegovi drugovi slovački pisci koji se sada bacaju kamenom na njega, imaju najmanje prava da mu prigovore, jer su oni samo bili nosioci svih mogućih shvatanja samo ne shvatanja socijalističkog realizma. Uostalom, prljavu rabotu u koju su uvučeni, najbolje ilustruje činjenica da je Novomeski godinama sarađivao baš s ljudima koji su sada potpisali izjavu, savetovao se s njima po svim pitanjima, radio pod njihovim neposrednim uplivom i, često pod pritiskom, bio jedan od najaktivnijih organizatora kulturnog i prosvetnog života Slovačke, bio njen najpozvaniji kulturni pretstavnik u Pragu i u Moskvi.

Zašto je Novomeski, čovek čiji je ceo život svedočanstvo suprotnog, oglašen sada za neprijatelja komunizma, za izdajicu naroda? Zašto je optužen za mržnju protiv Čeha i protiv SSSR-a? Jednostavno zato što je Novomeski Slovak. A slovački narod nije u ČSR postigao svoju nacionalnu samostalnost. Novomeski je to znao. Novomeski je međutim isto tako znao da slovački narod ima pravo na svoju nacionalnu samostalnost. Novomeski je sve više osećao da u ČSR postoje elementi koji sprečavaju da slovački narod postigne u Republici ravnopravnost i zadovoljenje opravdanih nacionalnih težnji. Novomeski se borio za socijalizam u kome je tako pravilno i puno rešenje nacionalnog pitanja jedino i moguće. Kad ga nije postigao, on nije mogao biti zadovoljan. Njemu je već davno moralo biti jasno da praško rukovodstvo i njegovi sovjetski naredbodavci ne žele da zadovolje opravdane nacionalne težnje njegovog naroda. On je znao i zašto. Nema sumnje da njegovo raspoloženje prema takvim rukovodiocima i takvim gospodarima nije moglo da bude uvek odušević jeno. Međutim, bez ikakve sumnje je činjenica da Novomeski nije bio nikakav buržoaski nacionalista i da on nije mrzeo ni bratski češki narod ni narode SSSR-a.

Slučaj Novomeskog još jednom pokazuje koliko je situacija u zemljama pod sovjetskom dominacijom bremenita dubokom krizom iz koje nema izlaza bez punog oslobođenja tih zemalja od sovjetske hegemonije.

Zdenko ŠTAMBUK

U SLUŽBI EKSPANZIONIZMA

I

PROTIV ISTORIJE

Čudne su metamorfoze istorije u glavama ljudi ...

Napoleonova epopeja koja je na ruševinama Francuske revolucije izrasla do svog tragičnog ali logičnog završetka — restauracije legitimne monarhije i evropske reakcije, odjekivala je u srcima mnogih ljudi jasno kao Marseljeza. Duh i energija Napoleonovih armija bili su jači od žalosnih posledica ekspanzije. Nisu samo Stendalovi junaci udisali kult idealiziranog imperatora. Nisu bili samo Poljaci ti koji su kroz usta Mickijeviča u Kolež de Frans slavili novog Mesiju. To isto je činio i skeptični um jednoga Hajnriha Hajnea. Još trezvenijim posmatračima kasnijih vremena Napoleon se činio detetom revolucije.

Možda je tačno da je prilikom povlačenja posle ruske tragedije Napoleon najlazio kod evropskih naroda na otpor izazvan duhom revolucije koju je on sam pregazio. Možda je tada Napoleon bio bliži evropskim monarsima nego što se to njima samima činilo. »Kako da povedem narod na ustanak u zemlji gde je Revolucija uništila plemstvo i kler i gde sam ja uništio revoluciju« — uzviknuo je 1814 godine. Pa ipak, zvezda Napoleonova u očima mnogih blistala je i dalje kao zvezda revolucije. Marks koji je realistički ocenjivao bonapartizam smatrao je Napoleonovo vreme u Nemačkoj napretkom koji zaostali nemački birgeri nisu ni shvatili. Zaista, energija i duh mogli su učiniti čuda u to gluvo doba. Bilo kako bilo, jasno je jedno: ono što je dolazilo iz Peterburga bilo je najbrutalnije od svega. U to doba Aleksandar I, car samoderžavni, vođa najreakcionarnije evropske koalicije, spremao se da sa svojim zaostalim ruskim seljacima uđe u Pariz i uništi zauvek ne samo svog suparnika Napoleona nego pre svega svaki nacionalni preporod koji je munjevitom brzinom sazrevao u Evropi.

Neka mi čitalac oprosti ovu digresiju u jednu od najpoznatijih epoha. Napravio sam to, jer zvanični naslednici ruske istorije ne brišu iz nje danas samo poluzaboravljene listiće, nego stavljaju veto i na stvari koje su bile svima jasne kao Uatov parni kotao, Kolumbovo otkriće ili smisao našeg života.

Sovjetski pisac Lav Nikulin objavio je roman pod naslovom »Rusije verni sinovi«. On tu opisuje pohod Rusa na Pariz — tragom Velike armije. Poznati istoričar Tarle hvali roman u »Pravdi«. Hvali ga i »Literaturnaja gazeta«. Tarle je naglasio »političku aktuelnost« ove teme. To zvuči malo neobično u odnosu na armiju koja je pomagala, da se uguše evropski ustanci i koja je postala grobar Mađarske revolucije. Zašto je »žandarm Evrope« danas aktuelan?

O samom romanu dovoljno je reći da su junaci marša na Pariz osim Aleksandra i »engleskih špijuna« oko njega — superpozitivni, rodoljubi, lepi i plemeniti kao i njihove uniforme. Interesantnije su Tarleove varijacije na temu.

Pre rata je ovaj elastični sovjetski istoričar bio pažljiv i nije ratovao s istorijom. »Ipak poricanje očiglednog dejstva da je strahoviti udarac, koji je Napoleon zadao feudalno-apsolutističkoj Evropi, imao velik i potpuno pozitivan značaj, bila bi glupa laž, nedostojna ozbiljnog naučnika« pisao je tada. Sada se Tarle pretvara u pristalicu samodržavnog kontinuiteta istorije od Rurikovih dana, naovamo. On doduše grdi Aleksandra koji je bio pod uticajem »engleskih špijuna«. Ali, izgleda da je to njegova jedina krivica, jer »u tim godinama Rusi su oslobodili Evropu.« Zatim Tarle patetično nastavlja da je to oslobođenje bilo »isključivi rezultat herojske borbe ruskog naroda i ruske armije«. Tarlea vređaju kosmopolitski evropski istoričari koji poriču ovu očiglednu istinu. I njega vređa Ajzenhauer koji to isto čini u odnosu na Drugi svetski rat.

Da, iznenada se pojavljuje Drugi svetski rat .U ovom grmu leži zec! Zaboravljeno je sve što je ulazak Rusa u Pariz doneo sa sobom: Luj XVIII, napuljski ustanak, Rijego, Pijemont! Zaboravljeno je u prilično meri kako su se crveneli napredni ruski oficiri, budući dekabristi, jašući pobednički kroz Pariz. »Nepodnošljiv je postao prazni peterburški život i brbljanje staraca koji hvale prošlost i koji se protive svakom napretku«, uzviknuo je tada Jakušin. Međutim, Tarleu ni Ajzenhauerova uvreda Sovjetskoj armiji ne izgleda toliko čudovišna kao omalovažavanje »herojske borbe« Aleksandrovih mundira. Zar je to slučajno? Zar nije to zato, jer je Sovjetska armija došla »samo« do Berlina, dok su »Rusije verni sinovi« stigli čak do Pariza? To je dovoljan razlog da bi se plemeniti heroizam proglasio za lajtmotiv ruske politike. Tako su se složili sovjetski romansijeri, sovjetski istoričari, Torez i Toljati ...

U romanu se pojavljuju i dekabristi kao obavezna koncesija nedavnoj prošlosti. Međutim, kada bi ruska armija onda zaista oslobodila Evropu, čovek bi se logički morao zapitati: koliko će Rusi ustanak dekabrista još smatrati naprednim? Zar taj ustanak nije potkopavao osnove »monolitne ruske države« u času najvećeg iskušenja? Zar nije značio otkaz oslobodilačkih pohoda i slobode donesene na bajonetima? Nećemo se čuditi nikakvom tumačenju istorije dinastije Romanovih ni u sovjetskom romanu ,ni u istoriskom eseju.

Ali kao što je ledeni vetar Meternikove reakcije popustio pod vatrom evropskih revolucija, tako je više od sto godina kasnije snažnim gestom odbio primanje slobode, donesene na bajonetima tuđinaca mladi talijanski partizan Valdo Manjani. Nije samo paktovima odgovoreno Moskvi! Odgovorila je i odgovara savest napredne Evrope.

II

KADA RUSKI KNJIŽEVNIK KAŽE ONO ŠTO VIDI ...

Odmah posle završetka Drugog svetskog rata sovjetska štampa bila je prepuna »uspomena sa marša« koje smo tada tumačili kao naivan patriotizam pobednika u ratu. Ruski seljak se vraćao iz Nemačke, Čehoslovačke, Austrije i davao u štampi dobro redigovane izjave o prednostima ... ne samo kolhoza kao takvih nego i nenadmašne lepote ruske drvene kućice. To je bila samo masovna priprema onoga što je tamo, sledilo — hajke na veštice. Te veštice su bili oni ruski intelektualci koji se još nisu odrekli zdrave misli da je svetska civilizacija i kultura jedna celina, a da Rusija ne prednjači baš u svemu i svačemu. Kraće rečeno, počeo se ognjem i mačem dokazivati ruski prioritet u svemu. I ova revizija istoriskih činjenica tumačila se kao mišljenje ruskog naroda. Ustvari, bila je pokrenuta iz sasvim suprotnih razloga iz masovnog osećanja kulturne inferiornosti. Čuvena parola tridesetih godina »dostići i prestići« Zapad, bila je povučena na jedan ekstremni birokratski način. Zaslavski je nju sahranio svojom teorijom o ruskom jeziku kao jeziku socijalizma.

Međutim, i najlojalnijim Rusima se ponekad desi da kažu ono što vide. Naročito ako nisu shvatili da za Moskvu viši kulturni nivo drugih naroda znači nedozvoljen luksuz, koji treba da bude okarakterisan kao »trulež buržoaske kulture«. To je doživeo i hiperlojalni pesnik Tvardovski, koji je za vreme rata mnogo štošta učinio da bi svojom poemom »Vasilije Tjorkin« zbrisao razliku između sovjetskog vojnika i vojnika stare carske Rusije.

Tvardovski je kao član neke sovjetske delegacije prošle godine proputovao Norvešku. Po povratku je objavio u časopisu »Novi mir« svoje utiske koji su izazvali bes moskovske štampe. Norveška je visokokulturna zemlja. Uz to ona je i za marksiste svakako zemlja sa vrlo starim demokratskim tradicijama. Tvardovski nije propustio priliku da se osvrne sa nekoliko primedaba i na preimućstva kolhoza. Međutim, saznanje o niskom životnom standardu ruskog seljaka i njegovoj eksploataciji od strane čitave hijerarhije direktnih i indirektnih rukovodilaca bilo je jače nego propagandni ciljevi. Zbog toga on sa uzdahom kaže za običnog norveškog farmera da bi po svome spoljašnjem izgledu »mogao da bude (u Rusiji) i nastavnik srednje škole i računovođa velikog kolhoza (znači — postoji solidna razlika između kolhoznog činovnika i kolhoznog seljaka!) i reonski lekar i urednik velikog časopisa ...« A njegovi radnici — taj farmer imao je dva sezonska radnika — »malo se po spoljašnjem izgledu razlikuju od svoga gazde«.

U svome besu moskovska štampa, naravno, pokušava da zauzme principijelan stav. Norveški farmer odmah je okvalifikovan kao kulak, Tvardovski, tobože, nije primetio da se u Norveškoj radi samo o formalnom blagostanju iza koga se sakriva eksploatacija radnika.

Izgleda da bi norveški narod, kada bi postao satelit Moskve, morao pre svega da se kao češki ili mađarski oslobodi tog »formalnog« blagostanja, jer sovjetski propagandisti u kulturi jednog evropskog naroda žele da vide samo sumnjivu masku. Međutim, jedna druga rečenica još bolje objašnjava pravi smisao napada na Tvardovskog. »Sve sovjetske ljude je nadmašio, kako izgleda, svojom spoljašnjom kulturom neki norveški farmer — kapitalista.« — uzvikuje poluljutito, poluironično list »Kultura i život«, ma da takav zaključak Tvardovskome nije bio ni na kraj pameti. Međutim, u eri ekspanzionizma i sistematskog nipodaštavanja uloge malih naroda koji se suprotstavljaju glajhšaltovanju, moskovski propagandisti su počeli prikazivati svoje želje kao stvarnost. U njihovim očima se greh Norvežana sastoji baš u njihovom relativno visokom standardu i kulturnosti koja svakako otežava Moskvi da bi demagoški propagirala potrebu »pomoći i spasavanja« norveškog naroda izvana.

Jurij GUSTINČIČ

Roksanda Njeguš:

PRED OPĆINOM

(Odlomak iz romana)

U Zagori kuće izrastaju iz krša, kamen na kamenu, pokrivene pločom, a dim probija kroz krovinu u pramenovima i podiže se lagano, uvijajući se i izvijajući kao da ne može da se otrgne od korijena. Izdaleka te kuće ne možeš raspoznati od ostalog gromađa.

Zato na samom ulazu u Razvođe pada u oči crveni krov jedne prizemnice, pokrivene crijepom i okićene dimnjakom od opeka. Na krovu se još razaznaju veliki brojevi: 1929, ispisani uljanom bojom, nekad možda bijelom, a sad zagasitopepeljavom. Uz kuću se prilijepio komad krčevine, opasan suvozidom i uzoran. Između sitnog razmrvljenog kamenja, kroz tanak sloj zemlje, izvirivale su mlade stabljike kukuruza.

Nedjelja ujutru. Stazom iza ograde dolazila je djevojka svijetlih očiju, visoka i vižljasta, kovrčave smeđe kose što neposlušno virka ispod cvjetne marame. Išla je uspravno, pridržavajući na visokim grudima užad od uprte, i kao da ne osjeća težinu vučije s vodom koju je nosila na leđima. Popela se uz tri kamena stepenika jedva ih dodirujući, lagano savila tanak struk provlačeći se porebarke kroz vrata i odmah se oglasila mekim zvonkim glasom:

— Majo, donijela sam.

— Evo, ćeri, evo, — ispravila se pored šporeta pogrbljena seljanka, požurila djevojci i pomogla joj rasprtiti vučiju.

U pokretima majke Maše bilo je nečeg mladenačkog, ali je lice bilo isušeno i staro, a ruke — crni splet žila.

— Majo, sad sam ti sve pospremila, — naglašavala je djevojka prateći u stopu majku.

— Jesi, dijete, jesi...

— Majo, pusti me sada.

— A kud da te pustim?

— Na... liturgiju, majo... — zbuni se djevojka.

— Sve mi se čini da ja znam tu tvoju liturgiju, — žalosno je govorila mati. — Ako te ćaća ne nađe u kući, ubiće i mene i tebe.

— Neće, majo, pusti me samo, pusti me..., — zaintačila djevojka praveći se da ne razumije majčinu aluziju. — Vratiću se brzo.

— Ostavi se, ludo moja, sačekaj dok ćaća ne ode.

— A kuda će ćaća? — brzo upita djevojka.

— U Drniš ga zovu, — uzdahnu mati. — Sigurno će opet u drvene žandare.

— Ali zašto, majo? — prestraši se Ivka.

— A zar ja znam? Vele, zbog općinskih izbora.

— Zar njega ne bole noge? — zazvuča nešto kao nada u Ivkinom glasu.

— Bole ga, nevolju, al' opet ide...

Ivka se zamisli. Ne bi se moglo reći da u Dalmatinskoj Zagori nema dosta žandara. Bilo ih je kao i svugdje. Samo je u Zagori bilo i tako teških dana da sa svim tim žandarima nisi mogao ništa. Zato su u tim prilikama, i dok one traju, vlasti pozivale odabrane ljude u žandarmeriju. Seljaci su te ljude zvali »drveni žandari« i pamtili ih kao i one prave. Bili su to obično siromašni seljaci koje je bijeda od rođenja držala za gušu.

Ivka je već znala: kadgod su vlasti dizale drvene žandare, uvijek se spremala nekakva nevolja. Jednom je i ona s majkom doživjela takvu nevolju. Tada još nisu imali ovu kućicu, ni krčevinu iza nje, a Ivka je još bila djevojčica. Stanovali su u krovinjari pod Prominom, a otac nije htjeo više da radi u rudniku: prestrašio se nakon što ga zatrpalo. Već drugi mjesec služio je u drvenim žandarima i kući se nije javljao. Nisu imali ni zrna žita, ni zrna soli, ništa. A zima te godine došla kao pred smak svijeta. Kamenje je pucalo od leda, snijeg zatrpavao kuće po selima i zaseocima, a vukovi zavijali oko kuća. Ivka je s majkom jela posljednje kukuruzne komušine, a mali brat cvilio u kolijevci. I jednog jutra puče vijest kao grom: došao kukuruz od Crvenog Krsta, dijeli ga Drniška općina.

Iz svih trideset sela Drniške općine nagrnuli seljaci u varoš. Ko ih je tako brzo obavijestio? Kako je onoliki narod probio smetove i došao? To je teško reći, ali jedno je sigurno: istoga jutra kad su ona i majka ostavile malog Stevana u komšiluku i probijale se do Drniša, umotane u sukanac i sa nakapurenom vrećom na glavi (da u nju poslije uspu kukuruz) dolazile su gladne povorke sa svih strana. Hiljade ljudi. Velika pijaca pred Općinom, još veća poljana iza Općine, ulice, crkve, dvorišta, kapije, krčme — sve je bilo puno usplahirenog promrzlog svijeta. I opet je jedna vijest kružila od čovjeka do čovjeka, ko zna odakle poslata, bogzna gdje nastala: treba sačekati, ej, dok svi stignu na red, mnogo je naroda nagrnulo .. I ljudi su čekali. Gomila je stremila u jednom jedinom pravcu, svi vratovi su bili ispruženi u jednom jedinom smjeru — općinskoj kapiji. Čuli su se uzvici i potmula huka što se prenosila u valovima s jednog kraja na drugi i vraćala se kao sablasna jeka natrag. Onda su ti valovi počeli da bujaju i da se stapaju, oči seljaka gledale su ukočeno, iz ustiju su prosto tutnjali nekakovi urlici, vilice se tresle.

Ivka se držala za majčinu suknju i ceptila od zime i straha. Htjela je da moli majku da se negdje sklone, ali nije mogla da govori: zubi su joj cvokotali i brada igrala u grču.

Dugo su tako stajale među uznemirenim ljudima, a onda se Ivki smračilo pred očima. Kad je došla k sebi, sjedila je u postolarskoj radnji Iviše Buzova, kod koga je njena majka služila kao djevojka. Radnici su se tiskali oko nje i trljali joj snijegom ruke i lice. Onda su joj dali rakije i ona je učas živnula.

— Pusti mi je tu, da sjedi, gospodaru, — zamolila je Maša Ivišu Buzova i čim je on kimnuo, istrčala opet pred Općinu.

Ivka je sjedila na sanduku u uglu, a desetak radnika na niskim stočićima kuckalo je po kalupima, istezalo svoje duge ulaštene konce ili komadićem stakla brusilo ivice na potplatima. Kako bi koji digao glavu, pogledao bi u nju i nasmiješio joj se, pa je Ivki bilo lijepo među njima. Nije ni osjetila kako prolazi vrijeme. Poslije su oni ručali i na jednom poklopcu izdvojili i za nju porciju toplog dobrog pasulja. Iviša Buzov zasukao je ogromne brke, uštinuo je za obraz i dao joj komad kruha. Već su se i šalili s njom i sve je izgledalo dobro, ali utom su Ivan Kršić i Mirko Stanić unijeli jednu ženu i ona je izgledala mrtva. Momci su bili nekoliko godina stariji od Ivke i ona ih je poznavala, jer su baš te godine obojica došla da rade u rudnik, i često su prolazili pored njihove krovinjare. Pogledala ih je prestrašena, radnici su opet skočili i trljali ženu snijegom, pa rakijom, i natušteni osluškivali kuca li joj srce.

NOVA DRAMA MILANA ĐOKOVIĆA

na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu

Ko je gledao »Raskrsnicu«, dramu Milana Đokovića, u Narodnom pozorištu, imao je jedan radostan doživljaj, ili bolje reći jedan deo doživljaja koga on s pravom već nekoliko godina očekuje od naših dramskih pisaca. Taj radosni doživljaj je osećanje da je život koji se odvija na sceni umetnički odraz stvarnosti koju smo preživeli, to je osećanje da je tkivo drame vezano za zemlju i ljude koje opisuje. Aprilski dani, sa svojom tragikom i raskrsnicom koja je neminovna u sudbonosnim istoriskim trenucima jednog naroda, pretstavljaju okvir u kome se odvija radnja Đokovićeve drame. Izgleda da je autor postavio sebi za zadatak da kroz život jedne porodice da refleks zbivanja, ne pretendujući da dâ iscrpnu sliku o odnosu društvenih snaga ili da dâ istoriski portre jednog sramnog debakla; on tragiku tih dana sagledava kroz život porodice jednog starog profesora u provinciji. Đoković je prosledio nekoliko ljudskih sudbina u okviru jedne jednostavne i potresne fabule.

Autor opisuje dve grupacije ljudi. Jedni su nosioci najlepših osobina koje su krasile naš narod u te dane, a drugi su nosioci preživelog, gnjilog i korumpiranog dela našeg društva. Dva tabora se jasno osećaju, postoji sukob mišljenja i ideja, ali to ipak nije osnovni dramski sukob. Iz drame izlazi kao da je sukob u tome, što se pred ljude postavio april 1941 kao jedan veliki ispit i u koštacu sa preprekama koje on postavlja ispoljavaju se njihovi karakteri, ljudi određuju svoj stav i pravac svoga kretanja i tu dolazi do neminovne raskrsnice. Ta raskrsnica je sagledana sa jednog patriotskog donekle simplicističkog aspekta, ljudski jednostavno, daleko od banalnog uopštavanja ili crno-belog slikanja likova.

Emocionalni odnos autora prema ljudima koje opisuje pretstavlja najveću dragocenost drame. U ljubavi prema njemu dragim likovima on je topao i nadahnut, a u mržnji i netrpeljivosti prema onima koji pretstavljaju ono protiv čega se bori, on nije konvencionalan i papirnat. U drami nema ni glavnog junaka, a radnja je skoncentrisana oko jednostavne fabule. To autoru ništa ne smeta da u prva tri čina razvije pred nama interesantnu i scenski solidno uobličenu sliku života. Međutim, u četvrtom činu, autor kao da protivureči samome sebi. On napušta svoj način pisanja iz prva tri čina, prebacuje radnju nepripremljeno i kompoziciono neopravdano sa opšteg na lični plan, traži uobičajene dramske akcente i ide u knjišku psihologiju. Četvrti čin, u kome je sukob Siniše i Jelene centar dramske radnje, pretstavlja jednu drugu raskrsnicu koja gledaoca ne privlači nego ga čak i zbunjuje. Posle reči Stane: »Mi smo zarobljeni ... Mi smo robovi«, Đoković je prekoračio u prostor koji pretstavlja materijal za drugu dramu, taj prostor kao da nije dovoljno proučen, tako da životni i punokrvni likovi iz prva tri čina (izuzev trio izbeglica) dobijaju u četvrtom činu prilično papirnatu završnicu.

Đoković piše dijalog tečno, sa dubokim poznavanjem scenske tehnike, bez suvišnog intelektualiziranja i verbalnog opterećivanja. Tekst uglavnom deluje životno opravdano i psihološki motivisano. Međutim, dva monologa, osobito onaj iz trećeg čina, koji govori doktor Ilić, zvuče kao solo tačke u drami i ne uklapaju se spontano u Đokovićev način pisanja. Pisac to oseća, i on pravda svog junaka kome je dozvolio da se na dva mesta malo po čehovljevski, slično njegovom Veršinjinu, seća i ispoveda. U prvom slučaju doktor Ilić se posle jednog sentimentalnog i scenski prilično neuverljivog sećanja pravda: »Oprosti, meni je potrebno da brbljam. »U trećem činu, posle velikog monologa kojim je Đoković pokušao da ispuni prazninu između odlaska i dolaska Stane, doktor Ilić kaže: »Oprosti, ovo je prvi i poslednji put da ovako govorim.« Monolozi ne samo da nisu upotpunili i obogatili lik, nego su mu i štetili. Sve ono bogatstvo karaktera iz prva dva čina, koje je autor lepo dao kroz podtekst, kroz naslućivanja i poetsku nedorečenost, on u trećem činu, u monologu, prebacuje na plan teksta i tumači publici ono što je ona već osetila. To je reditelj Đoković trebalo da sagleda i da revidira Đokovića autora. Na ovome se zaustavlja-

Milan Đoković

mo zato što je doktor Ilić, pored profesora Petrovića najinteresantniji lik ove drame.

Pisac oseća našeg čoveka i u oblikovanju pojedinih ličnosti on to uspešno koristi. Međutim, Đokoviću ne uspeva da svim likovima da životnu ubedljivost. Kraj umetnički oblikovanih likova stoji publicistički kroki ili nedovršena figura. Pored izrazite ličnosti starog profesora Petrovića, nedovršeni likovi njegovog sina Boška i žene Stane .Pored izvrsno ocrtane grupe izbeglica (Emilija, dama s kanarincem i Knežević), neubedljivi Siniša i Jelena.

Epizodne ličnosti Đoković vešto crta dajući u nekoliko poteza ono što je bitno. Tekst koji govore nosač i seljak Živan, minimalan je, ali kondenzovan; on kao da sadrži ekstrakt karaktera.

Ali i pored slabosti u kompoziciji drame, u karakterizaciji ličnosti koja nije kvalitetno ujednačena, u »Raskrsnici«, stoje ljudi u prvom planu sa svojim preživljavanjima i težnjama, ljudi razumljivi i bliski.

Režija je posvetila punu pažnju proradi likova. U njima je tražila i sceničnost i plemenitu teatralnost. Međutim, u rešavanju scena otišlo se u izvesnu, takoreći puritansku jednostavnost, koja je na mahove išla i do konvencionalnosti. Osim toga, postoji dvojstvo u tretiranju sukoba među ličnostima. S jedne strane težnja režije ka maksimalnom unutarnjem intenzitetu, ka izbegavanju svakog šablona i ekspresije nađene na liniji scenske rutine. S druge strane, u pojedinim scenama, režija je dopustila dramatiku uopšte, intenzitet na bazi igre sa nervima i prilično jevtinu ekspresiju. (Izrazit primer su scene između Jelene i Siniše u četvrtom činu i pojava Jovanovića u prvom činu).

Svakako najkvalitetnije glumačko ostvarenje ove pretstave je lik penzionisanog profesora Jakova Petrovića. Raša Plaović, transformišući se isključivo misaono, izgradio je ličnost koja emocionalno deluje na gledaoca. Tragika aprilskih dana uglavnom je progovorila kroz taj lik. Plaovićev profesor je sadržajan i iz njega zrači jedno bolno životno iskustvo. On nosi sa sobom celu svoju prošlost. Njegov rastanak sa sinom i scena u kojoj mu Jelena saopštava o smrti njegove kćeri i unučadi, svakako su najpotresnija mesta ove pretstave.

Potpun lik, jedinstven u svim svojim komponentama, izgradila je Nevenka Urbanova u ulozi Emilije. Taj lik je ocrtan smelo s puno boja i sa mnogo mere. Moralna beda i intelektuelna degeneracija ove beogradske mondenke izašla je na videlo bez i najmanjeg glumačkog potcrtavanja. U odnosima Urbanova je precizna, a njen odnos prema mužu razrađen je sa mnogo fantazije do najsitnijih detalja. Pronašavši momente u kojima je Emilija ljubazna, ponekad čak i prijatna, Urbanova je dala liku Emilije plastiku i izbegla jednostranost. Njeno baratanje tekstom je izvanredno, a reč joj je prodorna. Pojedini delovi teksta izgovoreni su sa takvom svežinom i sugestivnošću da ih publika posle pretstave izgovara sa smehom. Njena priča o seljaku: »Doće vreme, gospodine, kad se banka smanji, pa ovolicna, ne možeš je videti bez naočara, a hleb naraste, pa veliki kao kuća« ... izrazit je primer sugestivne glumačke reči.

Vrlo dobar partner Nevenke Urbanove bio je Vladeta Dragutinović. Frazerstvo, uživanje u svom govorničkom daru, kukavička i ljigava psihologija jednog intelektualnog šarlatana, sve je to plastično doneto u igri koja po izboru izražajnih sredstava nije tako kvalitetna kao gluma Urbanove, ali koja imponuje sigurnošću, odmerenošću i tačnošću.

Izvrsna ekscentričnost dame s kanarincem nije odvukla Maricu Popović u igru s efektima ili u šaržiranje. Ona je svoju damu ismejala i razgolitila na jedan tanan način. U interpretacijama Marice Popović, Nevenke Urbanove i Vladete Dragutinovića nije samo fiksiran život uloge u datim okolnostima u okviru komada. U njihovim interpretacijama se jasno nagoveštava tok njihovog budućeg života. Knežević će pisati za »Novo vreme«, danas s kanarincem će da peva Lili Marlen u društvu sa nemačkim oficirima, a Emilija će da bude učesnik na blaziranim večerinkama kvislinškog društva. Taj momenat perspektivnosti objedinjuje njihove interpretacije.

Zahvaljujući toploj i prisnoj glumi Živojina Petrovića, lik doktora Ilića je lepo osvetljen, razotkriven je njegov bogat duševni život. U očinskoj strepnji izrazit i na visini istinskog i dubokog doživljaja. Međutim, u trećem činu on ne odaje čoveka koji je izgubio sve svoje najbliže i najmilije; njegova tuga je na površini, ne oseća se tegobno samosavladivanje pomoću koga on uspeva da ne klone.

Jedna od najpapirnatijih ličnosti u drami je svakako Jelena. Ostvariti organski život toga karaktera je vrlo teško, jer autor daje minimalne podatke za njegovu karakterizaciju. Divna Đoković je pokušala da pronađe unutarnji sadržaj te ličnosti, da otkrije Jelenin duhovni život. Taj pokušaj ju je odveo na igranje patnje. Ona od početka do kraja pati, ali motivi njene patnje nisu dovoljno jasni. Sa paćeničkom ozbiljnošću ona rešava glumačke zadatke, ali to više govori o težini glumačkog zanata a manje o životu njene uloge. U samom načinu igre postoji nešto što odbija. To je ilustriranje preživljavanja. Celi proces rada nad ulogom se demonstrira na sceni, a ne rezultat toga procesa. Neprestani emocionalni grč deluje nametljivo i neživotno. Od strane autora nepripremljeno izrastanje Jelene u herojinu u četvrtom činu, Divna Đoković je igrala uglavnom deklarativno, a po stavu to je izlazilo iz okvira realističke drame.

Do četvrtog čina Siniša u tumačenju Pavla Bogantičevića je bio ubedljiv, nosio je sa sobom veltanšaung jednog korumpiranog diplomatskog činovnika. Ispod uglađene i prijatne spoljašnosti, Bogatinčević je postepeno otkrivao pravi Sinišin karakter. Od svih komponenata karaktera najizabraniiim glumačkim sredstvima je rešeno jedva primetno uživanje u samom sebi. U četvrtom činu glumac je napustio masku i rukavice, napustio samosavladivanje na kome je bazirao svoju glumu u prva tri čina i počeo da igra dramu. U prilično neuverljivoj emfazi i u šablonskom izlivu osećanja rastvorio se i izgubio dobro pronađeni karakter.

Boška, Petrovićevog sina, igrao je Miroslav Petrović. On je u svojoj igri podvlačio mladićki entuzijazam, koji je nekako bio izvan datih okolnosti. Ispod površne prirode Boška, onakvog kakvog ga je kreirao Miroslav Petrović, mi ne prepoznajemo sina starog profesora. On nije nastavak krepke očeve loze; on deluje kicoški, pomalo nameštено, a njegov patriotizam je maturantski. Po tekstu, on je svršeni arhitekta koji pravi planove za sanatorijum, mladi intelektualac koji u sebi nosi zametke novog čoveka, ali u Petrovićevoj interpretaciji prilično bezperspektivan, a po psihologiji malograđanski.

Ulogu Stane je tumačila Toda Arsenović. U prvom činu dirljiva i neposredna u odnosu prema sinu, ona u trećem činu neizrazito donosi tugu za ćerkom i unučadi. Izgleda kao da se u njenoj psihi nije ništa promenilo; njen muževan stav na kraju trećeg čina nedovoljno je pripremljen i prilično deklarativan. U četvrtom činu, u okupiranom gradu i posle pogibije voljenog muža, Stana Tode Arsenović živi kao da se ništa nije desilo; crna je jedino njezina haljina, a šta se zbiva u Stani to nije jasno.

Koloritnu ličnost seljaka Živana, dirljivu po svojoj jednostavnosti igrao je Voja Jovanović. Iz njegove glume zrači jedna neobična plemenitost, a narodna mudrost se kod njega izliva spontano i neobično prirodno. Od svoje prve pojave glumac je uspeo da osvoji simpatije publike. Daleko od svakog »igranja« seljaka ili seljačkog, on je sa minimalnim sredstvima doneo lik Živana čijoj smo svakoj reči verovali.

U težnji da vizuelno dočara provinciskog industrijalca, Aleksandar Zlatković je otišao u krajnost te njegov Jovanović više liči na palanačkog restoratera nego na čoveku koji može da ponudi izbeglicama ceo apartman. I u držanju i u odnosima on je delovao neodređeno, a po načinu glume izdvajao se od drugih učesnika u pretstavi isforsiranošću i izvesnom tendencijom ka grotesci.

U uniformi poručnik-rezervista Relja Đurić nije delovao kao rezervista, a u civilu je delovao kao presvučeni aktivni oficir.

Sa dva-tri vešto povučena poteza Severin Bjelić je okarakterisao ulogu nosača. To je sočno, duhovito i sa mnogo ljubavi kreirana epizoda.

Bogdan Buljan je ulogu potpukovnika rešio tonski. Podtekst je morao da bude daleko jasniji i izrazitiji jer je epizoda značajna.

Leposava Petrović kao žena pretsednika opštine i Ivka Rutić kao starica bile su određene u okvirima svojih epizoda.

Branko BELOVIĆ

Vesna Parun

Balada o izlasku sunca

Sunce je pozlatilo vrhove planina.
S mora se diže nemirni jutarnji vjetar.
Duboko dolje u ribarskome zalivu
sniva tamno zelenilo masline.

Idu jedan za drugim ljudi mojega kraja,
u mokrim glasovima već se otkida proljeće.
Oni se penju u polja s malim magarcima
koji još drščи šibani rosom lišća.

Ljudi mojega kraja imaju ozbiljna lica.
Njihov težački alat ljeska se grubim sjajem.
O prijatelji moji, stanite da vas pitam,
o čemu razmišlja more upornim dalekim otsjevom?

Snivaju mrki borovi na kamenu,
s mora se diže nemirni jutarnji vjetar.
Svake zore ulje iz tihih maslinika
zajaukne žalbom crnih oblaka.

Idu jedan za drugim ljudi mojega kraja.
Kao prastara jeka spava u njima tuga.
Blej ovaca luta među divljim travama.
Pod surim liticama vrište galebovi.

— — — — —

Sunce je pozlatilo vrhove planina.
Ja ležim u tišini dubokoga zaliva.
Grane starih maslina koje je taknuo vjetar
šume kraj praznoga mora dugim i čemernim šumom.

BELEŠKE

Skender Kulenović

NOVE PREMIJERE ZAGREBAČKE DRAME

Drama Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu priprema nekoliko premijera. Na dan 1 aprila, prikazana je premijera komedije Skendera Kulenovića »Večera«, kojom će prvak zagrebačke drame Milan Orlović proslaviti tridesetogodišnjicu umetničkog rada. Delo je režirao Tito Strоci.

Nešto docnije prikazaće se na zagrebačkoj sceni obnovljena drama Henrika Ibzena »Divlja patka«, koja je poslednji put izvedena 1927 godine a prikazana je dotle 27 puta. Dramu je režirao Branko Gavela. Od glumaca, koji su tada nastupili, sudeluju u novom izvođenju Hinko Nučić i Ervina Dragman.

Kao treća premijera biće nova drama Mirka Božića »Skretnica«. Delo će biti prikazano u režiji Mirka Perkovića. Do kraja sezone koja će se — u vezi s desetogodišnjicom narodnog ustanka u Hrvatskoj — produžiti do kraja jula, dramski ansambl pripрema još tri dela.

GALERIJA ULUSA IZDAĆE ZBIRKE REPRODUKCIJA NAŠIH LIKOVNIH UMETNIKA

Galerija Ulus-a i redakcija »Lika« organa Udruženja likovnih umetnika Srbije, pripremaju veći broj zbirki reprodukcija radova naših likovnih umetnika. Prvo od ovih izdanja biće album radova vajara Tome Rosandića, koji će sadržati petnaest do dvadeset reprodukcija, propraćenih tekstom na srpskom, engleskom i francuskom jeziku. Reprodukcije će obuhvatiti najznačajnija dela ovog našeg majstora i pružiće sliku o Rosandićevom stvaranju. Galerija Ulus-a priprema takođe za štampu reprodukcije Đorđa Andrejevića-Kuna, Mila Milunovića, Sretena Stojanovića, Petra Lubarde i drugih vajara i slikara.

IZBOR NOVELA I CRTICA FRANA FINŽGARA

U čast osamdesetogodišnjice života F. S. Finžgara, Državna založba Slovenije izdala je izbor njegovih najboljih novela i crtica, pod naslovom »Njiva«. Knjiga pretstavlja u izvesnom smislu presek čitavog Finžgarevog književnog dela. U njoj su objavljene novele: »Dekla Ančka«, celokupan ciklus »Prerokovana«, »Strici«, klasična crtica »Na petelina« i drugo. Izbor je priredio Franc Koblar, a sam Finžgar je napisao uvod u kome je prikazao svoj život i književno delo.

»Mohorjeva družba« objavila je Finžgarev ep »Triglav«, romantičnu ljubavnu istoriju u planinama.

»GOSPODA GLEMBAJEVI« NA SCENI POZORIŠTA TITOVOG UŽICA

Posle niza uspelih pretstava u ovoj sezoni kolektiv Užičkog narodnog pozorišta prikazao je Krležinu dramu »Gospoda Glembajevi«. Komad je režirao Fred Fazlovski, a uloge su tumačili Petar Matić, Vuka Fazlovska. Riehen Demirdžić, Janićije Mitrić, Stanimir Avramović, Nedeljko Pajević, Dušan Ljubojević i Ratko Nikolić.

Pozorište u Titovom Užicu sada sprema »Mletačkog trgovca« od Šekspira u režiji Petra Matića.

VEČE NIKOLE POLIČA U ZAGREBU

U Društvu Primoraca i Istrana u Zagrebu održano je nedavno veče Nikole Polića povodom nedavno navršene šezdesetogodišnjice pesnikova života. Poličev pesnički lik prikazao je Gustav Krklec, a zatim je dramska glumica Marija Borska recitovala nekoliko Polićevih pesama.

VERDIJEVA OPERA »BAL POD MASKAMA« PONOVO NA ZAGREBAČKOJ POZORNICI

U čast pedesetogodišnjice smrti Đuzepe Verdija Zagrebačka opera, posle pauze od nekoliko godina, ponovo je stavila na repertoar popularnu operu velikog talijanskog majstora »Bal pod maskama«. Ova opera u Zagrebu prvi put je izvedena još 2 oktobra '877. Otada je ostala neprekidno na repertoaru hrvatske opere i bila izvedena 179 puta. Prvo izvođenje obnovljenog »Bala pod maskama« — 180-to izvođenje po redu bilo je 21 marta. Dirigovao je direktor opere Milan Saks, a režirao Nando Roje. Glavne uloge pevali su Josip Gostić, Vladimir Ruždak, Vilma Nožinić, Nada Putar i dr.

»LAŽLJIVAC« OD GOLDONIJA NA SCENI NARODNOG KAZALIŠTA U SPLITU

U drugoj polovini meseca marta drama Narodnog kazališta u Splitu izvela je prvi put komediju »Lažljivac« od Karla Goldonija u režiji Lidije Mansvetove. Glavne uloge tumačili su Vjeročka Kovačić, Stjepko Janković, Ivo Pajić, Stef Podubski, Salih Našić, Andro Marjanović i Tješivoj Činoti.

NAŠI SLIKARI POZVANI U AUSTRIJU

Izložbu savremenog jugoslovenskog vajarstva u Ljubljani razgledalo je za prvih osam dana 6500 posetilaca. Društvo slovenačkih likovnih umetnika priprema letnju izložbu dela svojih članova. Ova izložba otvoriće se povodom proslave desetogodišnjice Osvobodilne fronte. Sem toga u Modernoj galeriji uskoro će biti otvorena i stalna izložba. Austriski slikari iz Graca pozvali su slovenačke likovne umetnike da izlože svoja dela u paviljonu austriskih slikara u Gracu. Slovenački slikari odazvali su se ovom pozivu i tako će oni biti prvi gosti u novom paviljonu u Gracu. Za uzvrat, austriski slikari izlagaće svoja dela u Modernoj galeriji u Ljubljani.

MARTOVSKI BROJ »LETOPISA«

Izašao je iz štampe martovski broj časopisa Letopis Matice srpske koji donosi priloge: Mladena Leskovca — »Stodvadesetpetogodišnja Matica srpska«, Milana Petrovića — »Beograd ili Zagreb«, Miroslava Antića — »Septembar — oktobar — novembar« i »Beleška« (pesma), Vladimira Čerkeza — »Zar postadosmo stranci jedan drugom« i »Rodna me zemlja odnjihala« (pesme), Riste Ratkovića — »Sfinga« (pesma), Čedomira Brašanca — »Pulover«, Petra S. Petrovića — »Limeni sanduci«, Živojina Boškova — »Sterijina Laža i paralaža«, Sl. A. Jovanovića — »Bernar Šo«, U rubrici Književni pregled časopis donosi prikaz Velibora Gligorića »Pripovetke Jovana Popovića«, U rubrici Beleške pišu: Z. Milisavac — »Sreten L. Popović: Putovanje po novoj Srbiji«, L. Zaharov — »Aktovke ruskih autora« i »Basne A. Krilova«, Živko Vekarić — »Pabirci iz Bajrona«, Boško Novaković — »Gogoljeve ukrajinske pripovetke«, R. Ratković — »Kipling: Knjiga o džungli«, Branko Vranešević — »Izložba: Novi Sad kroz istoriju« i R. M. Kovačević — »Proslava 125-godišnjice Matice i Letopisa«. Likovni prilozi Steve Todorovića i Bogdana Suputa.

Ivan i Mirko pričali su kako su je našli nasred puta i niko nije znao ko je ni odakle je. Onda je mršava seljanka počela da stenje i otvara mutne crne oči u kojima još nije bilo svijesti. Zalili su je rakijom. U njenim očima planulo je iznenađenje. Ruke su se makle slomljene, labave.

— Je li ti bolje, prijo? Čuješ li me? — pitao je Mirko Stanić klečeći pred ženom.

Seljanka je ćutala. Pogled joj je kružio po radnji i zaustavio se na komadu kruha u Ivkinim rukama. A njoj se učinilo da je taj kruh postao žeravica i da joj prži prste, pa ga u strahu ispustila, ali je brzo došla k sebi, dohvatila ga ponovno i pružila ženi. Drhtave, slabe ruke, grčevito su ga stegle, na licu seljanke ostadoše samo oči i usta, ona je gutala, ne videći nikoga i ništa, ne žvaćući, i kad je taj komadić nestao, njene upale oči opet su zaokružile i sijedi radnik izvukao je iz džepa još jedan komadić i pružio joj ga.

Nov talas potmule huke probi se kroz vrata i ispuni dućan. Začuše se oštri povici i psovke. Žena se trže i osta trenutak tako, otvorenih usta, a onda se diže, zateturа nekoliko koraka i jurnu kao strijela na ulicu.

— Boji se za kukuruz, — žalosno se osmjehnu Ivan.

— A kukuruza, izgleda, i nema više, — nadoda gorko Mirko.

— Kako nema? — zagrmi Iviša dubokim glasom. — A Crveni krst?

— Ne znam ja je li Crveni krst poslao, ali oni na Općini vele da nema više. Mome starom su rekli, — mirno objasni Mirko.

— Pa šta ljudi čekaju? — upita sijedi radnik.

— Čekaju kukuruz. Ne vjeruju da ga nema.

Radnici zagrajaše. Suton se spuštao i buka na ulici se stišavala. U radnju su ulazili ukočeni ljudi i molili za dozvolu da se malo ogriju i odmore. Jedni su tvrdili da je načelnik podijelio kukuruz svojim pajdašima, a drugi da ga je sakrio u podrumima općine i u zatvorskim ćelijama. Ivka je na svom sanduku plakala i bojala se za majku. Kad je pala noć, došla je i mati, sva modra i zgrčena, pa se srušila pored kćeri na zemlju. Sijedi radnik dugo je nešto raspravljao sa Ivišom, podizao prijeteći glas, Iviša je tada govorio tiše, i na kraju su se sporazumili. Sijedi radnik obratio se ljudima:

— Pa šta sada mislite?

— Čekaćemo jutro. Sad kući ne možemo.

— A ujutru?

— Poslaćemo delegaciju. Tako su rekli ljudi.

Onda je sijedi radnik rekao da će on noćiti u radnji i da tako i ljudi mogu tu ostati preko noći. Svi su ga blagosiljali i zbili se jedan uz drugoga da naprave mjesta novima koji su nahrupili kao da su čuli odluku sijedog postolara. Ivki je bilo toplo i ona je zaspala.

Probudilo je kucanje čekića po kalupima i zvrjanje singerica. Radnici su sjedili na svojim mjestima, ali nijedan nije digao glavu niti joj se nasmiješio. Lica su im bila mračna i nepristupačna, a od seljaka nikoga više nije bilo u dućanu. Ivka se podiže i pođe k vratima.

— Kuda ćeš? — zaustavi je sijedi radnik grubo. — Sjedi tu.

Htjela mu je reći da ide tražit majku, ali plač joj je zagušio riječ u grlu. Bjelokosi radnik zagledao se za trenutak u nju i glas mu je postao mekši:

— Mati je rekla da je čekaš ovdje.

Ivka se vratila na svoj sanduk i sjela. Napolju je bila čudna neka tišina od koje su čovjeka prolazili trnci, a i radnici su počeli da se kriomice došaptavaju, svakako o nekim strašnim stvarima, jer su im lica bila divlja i oči se krijesile. Čim je izišao Iviša Buzov, počeli su izlaziti i oni, jedan po jedan, i opet su šaptali brzo i tajanstveno, i psovali tako da je Ivka morala začepiti uši. Oko podne su izišli skoro svi, a kako je izišao i strogi sijedi postolar, Ivka se više nije toliko bojala, pritajila se, i kad su preostali gledali kroz prozor ona je hitro kao gušterica šmugnula kroz vrata i strčala niz cestu do na vrh poljane. Oko nje su posrtali seljaci kao da su pijani, suknje na ženama bile su ukrućene od leda i jezivo su pucketale u pokretu. Ko da nađe majku! Na prostranoj poljani stajalo je nekoliko hiljada seljaka, odijeljeno u dvije ogromne šutljive gomile. Ona otrča desnoj, promuva se među ljudima i prepoznade Bilaća. Ne, Bilać je Hrvat, znači tu su Hrvati. Treba tražiti u lijevoj gomili. Ona otrča tamo i zaglavi se u krugu mladića koji su se tiskali oko Mirka Stanića. Pokuša da se probije, ali je nisu pustali.

— Majo, majo, — zapomagala je Ivka užasnuta od iskrivljenih i pomodrelih lica.

Mirko je tada uhvatio za ruku i obećao joj da će joj naći majku samo neka sada šuti i ne zapomaže. I svi su opet oko nje šaptali, tražili nešto od Mirka, i on je zaboravio na Ivku i otišao sa još nekolicinom kod Hrvata, poslije su Hrvati došli Srbima nastalo je strašno komešanje, gomile su se pomiješale, vrile, dogovarale, lica su oživjela, oči su popreko gledale i svi su bili strašni. Ivka je vidila i sijedog postolara, i Ivana Kršića, i još mnoge druge, ali niko se nije obazirao na nju, nego odlazio i dolazio kao uklet. A majke nigdje nije bilo. Odjednom su ljudi s punim vrećama počeli krčiti put u prve redove. Ivka pođe za njima. Jesu li dobili kukuruz? Gdje su ga dobili? Dolaze nekud iza pazara, a tamo nema kuća. Gdje je majka? Šta se ovo dešava? Sve više i više ljudi probijalo se naprijed s punim vrećama, zbijeni gusti polukrug potmulo žamorećи stezao se oko Općine, sve bliže, sve jače, policajci pred vratima stezali su puške i premetali ih iz ruke u ruku, neki su ušli u Općinu, a iz vreća se odjednom isulo kamenje. U istom trenutku kad je iz Općine iskočilo petnaestak žandara, presjekao je teško disanje ljudi, grub, promukao glas:

— Juriš!

Hiljadu kamenica poletilo je na općinsku zgradu, na kapiju, na prozore i na stražu. Žandari su pucali uvis, ali masa je poletila na njih i zadržala im puške okomito nad glavama. Drugi su se gušali s policajcima, treći jurišali oštrim kamenjem na novu četu žandara koja je dolazila s leđa.

— Kukuruz je u podrumu! Razbijaj kapiju! Udri drvene! Udri lopove!

Ivku je bujica bacala desno i lijevo tako da joj se sve miješalo pred očima. Iznad njene glave zviždalo je kamenje, fijukali metci, savijala se tijela, sijevali urlici i jauci i lomio se prasak probijene kapije na Općini. Na tamnom otvoru bljesnuše novi bajoneti upereni na gomilu, pojaviše se nova žandarska lica i kokarde. Tuča od kamenja sruči se i na njih, a njihovi hitci utonuše u opštem urliku. Masa je pribila Ivku uza same vratnice Općine i ona kao u magnovenju ugleda svog oca, drvenog žandara, kako bježi raskrvavljena čela uz stepenište, pa na drugu kapiju, osvrćući se i ričući kao vo.

Stajala je pribijena uza zid, oko nje se sve rušilo, lomilo, prskalo, a majke nigdje nije bilo i nigdje nekog poznatog, samo je sada sa balkona Općine grmio vrlo poznat glas da kukuruza nema u podrumima, ni u zatvorima, i sigurno su ga gospoda dala svojima, i treba tu gospodu za gušu uhvatiti, njih i njihovog krvavog kralja ,i svu lopovsku žandarsku bandu...

Grmio je glas, ljudi su odnosili ranjenike, Ivka se prestrašeno povlačila, korak po korak, uza zid, pa uz ulicu, kao da će neko i nju za gušu uhvatiti, jer ima oca drvenog žandara, i onda nije mogla više nego je glasno zakukala, i kukajući trčala sve do postolarije Iviše Buzova. Tu je već s vrata ugledala majku i kriknula. Maša je sjedila bijela kao snijeg na sanduku, desna ruka bila joj je razgolićena, oko nje je mlatarao razrezan rukav njene vunene guče, i krv je curila ispod maramice koju je oko majčine mišice stezao Iviša Buzov. Ivka se sruši pored majke, a ona, lijevom, zdravom rukom privuče djevojčinu glavu na krilo i plakaše zajedno s njom.

Poslije je došao jedan radnik i zatvorio vrata dućana. Rekao je da dolazi vojska iz Knina da rastjera narod. Ivka i njena mati otišle su u Ivišinu kuću, vojska je rastjerala narod a majka je poslije našla oca i oni su ostali s njim u Drnišu nekoliko mjeseci. Sve te mjesece Ivka se skrivala od oca, odlazila da posluša u kući Iviše Buzova, samo da ga ne vidi, jer je bila uvjerena da je on pucao u majku i ranio je u ruku.

NEKOLIKO PRIMEDABA NA JEDNU RUBRIKU „OMLADINE“

Nastojanje redakcije »Omladine« da upozna svoje čitaoce sa životom i radom pojedinih savremenih književnika svakako je potrebno. Dobra je i zamisao da se piše o mladim piscima, jer im se interesovanjem za njihov rad daje potstrek i podrška, a drugarskom kritikom njihovih slabosti — korisna i potrebna pomoć; iako bi čitaoce »Omladine« verovatno više interesovalo i sigurno im više koristilo da saznaju kako žive i stvaraju stariji, iskusniji i poznatiji književnici. Ali, napisi koje je »Omladina« objavila u svojim brojevima 4, 5, 7 i 9 od ove godine o nekim mladim piscima nisu pozitivna ostvarenja te zamisli, ne odgovaraju željama mladih čitalaca, ne vaspitavaju ih. Istovremeno, teško da ovi napisi pretstavljaju i podršku mladim piscima.

Autor ovih članaka (i sam mladi književnik) Mladen Oljača prišao je ovom poslu prilično neodgovorno, pisao je površno, na dohvat, a sa izrazitom željom za senzacijama. U nedostatku čvršćeg redakciskog kriterijuma, ili možda zbog poverenja u svog dugogodišnjeg saradnika i urednika, uredništvo »Omladine« objavljivalo je ove priloge bez solidnijeg redigovanja, ne vodeći dovoljno računa o nameni lista i o njegovoj vaspitnoj ulozi. A među starijim književnicima, koji su mogli pomoći »Omladini« u ovom poslu, ova po intencijama zanimljiva rubrika ostala je nezapažena. Za više od dva meseca nije se među njima našao niko da ozbiljnije i oštrije skrene pažnju na njene veoma vidljive slabosti. Među mladima, upravo među onima koji su i sami očekivali da će se u idućim brojevima pisati i o njima, ova rubrika najčešće je shvatana kao reklama. Tek posle četvrtog članka, u »Omladini« se pojavio kritički osvrt V. Jovanovića u kome su, prilično oštro, iako ne sasvim dosledno i potpuno kritikovane ove »reportaže« o mladim piscima. Posle ovog članka, u poslednjem broju »Omladine« (broj 13 od 24 marta) objavljen je napis o mladom pripovedaču Mihajlu Ražnatoviću iz koga se da naslutiti da je Mladen Oljača, donekle usvajajući kritiku, počeo raditi ozbiljnije i odgovornije. Ali i ovaj prikaz još uvek je pun starih slabosti — nekritičnosti, površnog ocenjivanja i nategnutih »zanimljivosti« (na primer: »Njegovi moralni nazori su vrlo čudni«).

Pisati o književnicima, pogotovo o mladima i još neformiranim, nije lak zadatak. Ako se, uporedo s tim, želi još i da piše o problemima naše književnosti, onda je zadatak još teži, još odgovorniji. Osim toga, »Omladina« nije tribina za književne diskusije, pogotovo ne za diskusije proizvoljne, lične, ograničene na jedan uzak krug, pogotovo ne za diskusije koje nemaju drugog cilja do da naprave senzaciju. A napisi Mladena Oljače (donekle je izuzetak samo poslednji) i nose taj pečat proizvoljnosti, ličnog odnosa i senzacionalnosti.

Ma da je obećao da njegovi napisi neće imati pretenzija »da daju svestrane ocjene«, Mladen Oljača, sasvim proizvoljno i bez argumentacije, ocenjuje, određuje mesto u književnosti, »meri« talenat. Kad piše o Slobodanu Markoviću onda za potvrdu svoje konstatacije da je on najtalentovaniji među njegovim beogradskim drugovima piše: »Ima u njem divlje snage, bujne strasti, romantičarskog zanosa, snažnog nadahnuća, i zamaha, i mašte, i stalne težnje da nečem prkosi, da nekud hrli, da se svađa, da se bije. Bilo bi to za osudu, možda, kada iza svega toga ne bi stajalo nekoliko stotina pjesama koje nisu ostale nezapažene«, ili »Ma da rob vina, Marković je pun životne vedrine«.

Na rečima se Mladen Oljača bori protiv alkoholizma, a na ovom primeru on ga opravdava. Šta smeta ako pesnik pije, ako se svađa, prkosi, bije, — samo kad je tu talenat i »nekoliko stotina pjesama koje nisu ostale nezapažene«! To onda, možda, i nije za osudu! Tako rezonuje Mladen Oljača, i tako u listu Narodne omladine Jugoslavije daje svoje priloge »vaspitanju« mladih ljudi.

Ima u ovim napisima i neukusnih primedaba i primera. U reportaži o Miri Alečković stoji i ovaj dijalog:

»— Propašćeš kod momaka! rekao sam.

Ona se nasmejala:

— Da, trebalo bi prežvrljati da imam kćer.«

Od Mladena Oljače saznajemo da je jedan pesnik kopao raku na pančevačkom groblju da bi zaradio za vino. »Ovo poslednje je jako žalosno — kaže Mladen Oljača — i meni je krivo što danas ne mogu do kraja da ga hvalim.« U članku »Pisci bez ličnih drama« Mladen Oljača donosi kao primer za ugled i jednu morbidnu scenu iz komedije jednog mladog zagrebačkog pisca (u sceni se vrši proračun štete od eventualne poplave):

»Habazin: Koliko ću računati da vrijedi utopljenik?

Mašek: Prema tome koga uzmeš. Na primjer: profesora ili milicionera. Svakako će biti razlike.

Habazin: Može se utopiti i reakcija. Koliko ću onda uzeti?

Mašek: Kakva reakcija! Reakcije kod nas nema. Uostalom, u predgrađu stanuju radnici.

Habazin: Može se pretpostaviti...

Mašek: Ništa se ne može pretpostaviti. Utopiće se lojalni socijalistički građani...

Insistirajući na senzacionalističkim efektima Mladen Oljača priča i o sitnim nekarakterističnim momentima iz života mladih pisaca. On priča kako jedan mladi pesnik misli da ostavi poeziju zbog slabih honorara i da će ići da tovari ugalj (što je verovatno samo poza), ili na kakve sve načine drugi jedan pesnik dolazi do novaca za vino, ili kako je neko pijan od ljubavi, a drugi opet pije žestoko vino. I tako dalje.

U svojim napisima Mladen Oljača često polemiše i običnim razgovorima u krugu mladih pisaca kome i sam pripada. Zalažući se za afirmaciju Mire Alečković kao pesnika, on te svoje drugove, koji ne vole njenu poeziju, jednostavno, generalno sve zajedno, proglašava za osobe »do zla boga lijene i bez života, a pretenciozne kao da za sobom imaju književno djelo jednog Balzaka ili jednog Tolstoja«.

Sasvim proizvoljno i lično on izražava i svoje mišljenje o našoj književnosti uopšte. »Proza je ozbiljnija od poezije« — kaže u jednoj njegovoj reportaži jedan »vrlo iskreni« mladi prozni pisac. Kritiku i diskusije u udruženjima književnika Mladen Oljača obično shvata prosto napadanjem. Na jednom mestu kaže: »Dosad je objavio samo jednu novelu koja je napadnuta«, ili »Prve drame, koje je čitao u Društvu književnika Hrvatske, napadnute su kao početničke.« Poznato je da se na ovim diskusijama skoro redovno govori vrlo dobronamerno, da većina starijih književnika iskreno želi da pomogne mladim. A Mladen Oljača, ne udubljujući se u konkretan problem i ne proučav[illegible] konkretne drame i tu konkr[illegible] novelu, i sam bez jačeg umetničkog kriterija, jednostavno ovu diskusiju i kritiku smatra za napadanje. Kako to nije samo slučaj sa ovim primerom, nego se to češće ponavlja u ovim napisima, može se shvatiti da će Mladen Oljača svaku kritiku uperenu na nekog od njegovih drugova ili njega samoga smatrati za obično napadanje i da je prema tome neće shvatiti.

S druge strane, sam Mladen Oljača kritikuje ponekad oštro, nedrugarski, bez dovoljno poštovanja tuđeg rada (slučaj sa Dragoslavom Grbićem). Ali obično preteruje u drugom pravcu, deli pohvale, epitete u superlativu, ne računajući da piše o mladim piscima. Evo nekoliko primera: »Njegov motiv je naročito biran. Njegov rečnik je sočan. Njegove psihološke analize su vrlo pažljivo rađene. Upečatljive su slike koje nam pruža. Likovi njegovih pripovedaka dugo se pamte«. Ili: »Stiče se utisak da ovakav pesnik ima šta da kaže ljudima. Ona zna šta je poezija«. Ili: »On hvata život i ne zavlači se u prazne subjektivističke olupine, a to je u njegovim naporima najpozitivnije«.

Kako površno i aljkavo donosi svoje sudove i pohvale dobro se može videti i iz sledećeg primera. U jednoj reportaži u kojoj kaže: »On zna šta je ritam, on osjeća muziku«, Mladen Oljača piše za istog pesnika da »vrlo malo zna« a da se »u poeziji drži samo zahvaljujući svom životnom iskustvu iz koga crpi literarne sokove.«

Pored svega, sem u poslednjem napisu, Mladen Oljača nije vodio računa ni o autentičnosti izjava i razgovora. Dijalozi i izjave u tim reportažama deluju neubedljivo, najčešće izgledaju kao da su izmišljeni ili su prilagođeni shvatanjima samog autora reportaže. Do ovoga je došlo i zbog toga što Mladen Oljača nije prišao ovom svom zadatku kao novinar, nego kao mladi pripovedač koji smatra da sme i da izmišlja, a koga je isuviše ponela obimna problematika koja muči njegove drugove pisce i njega samog. Ima se utisak da je Oljača u ovim svojim reportažama hteo više da govori o sebi, o svojim shvatanjima literature i odnosu prema njoj; nego o svojim drugovima i njihovim naporima.

Ova rubrika, u okviru kulturne rubrike u listu, imaće svog opravdanja jedino u tom slučaju ako čitaocima pruži istinitu sliku rada i napora na polju književnosti i ako bude i po izabranim primerima i po novinarskoj obradi ne samo zanimljiva, nego i vaspitna, i u prvom redu vaspitna.

A redakciji »Omladine« i Mladenu Oljači to neće biti teško ostvariti samo ako ovom svom poslu priđu ozbiljnije i odgovornije.

Vlado DUBRAVČIĆ

Milo Milunović: Crtež

Risto Ratković

Mir

Idem livadom: gleda me trava.
Tiši i tiši polako bivam.
Je li to ljubav, san ili java:
Ja samog sebe u sebi snivam.

Zver li sam, umnik, ili pak bilje:
Hladan prema pitanjima šturim.
Sveg me obuzelo tiho milje,
Gledam, a ne znam u šta to zurim.

Da li da vičem, ili da ćutim?
Svejedno: osećam tih je to vir.
Neću, ne mogu reću da mutim:
Neka mi do neba izraste mir.

Čitaoci nam pišu

Aljkavost ili neznanje

Naša centralna štampa, pored one oblasne, stalno prati svaki korak u preobražaju Kosovskometohiske oblasti. O Kosmetu se pisalo i stalno se sve više piše. Novinari iz Beograda vrlo često odlaze na Kosmet i pišu o njemu, beležeći sve postignute uspehe i nedostatke u radu.

Ali se u tome često greši i ne piše ono što je istina. Nekad su dopisi sa Kosmeta puni pohvala, pohvala i samo — pohvala, a nekad, valjda u težnji za većim efektom i senzacionalnošću (!), puni su netačnih podataka, neistinitog prikazivanja stvarnosti, unošenja u prvi plan svega onoga što je nestalo itd. itd. Neki od ovih novinara, kad dobiju nalog od redakcija da posete Kosmet, prvo se dobro »naoružaju« onim što su nekad slušali o toj Oblasti, tj. da je to Oblast sa jasno izraženim nijansama istočnjačkog života, i da se tamo mogu naći sve »suprotnosti istoka i zapada« (kako se izrazio Boško Babović u br. 9 »Nedeljnih informativnih novina«). Takvo njihovo predubeđenje u nekakve egzotičnosti života na Kosmetu odvodi u krajnost koja je vrlo neumesna i čak štetna.

Ilustracije radi iznećemo nekoliko primera koji naročito padaju u oči. I »NIN« je u jednom od svojih poslednjih brojeva dodirnuo ovo pitanje, a za okončanje ove pojave u našoj štampi nije samo pisac članka u »NIN«-u, Boško Babović, nego su za to i svi novinari, javni i kulturni radnici Kosmeta i svi oni koji prate našu socijalističku štampu.

Tu skoro jedan novinar napisao je reportažu sa Kosmeta. Ali, da bi ta njegova reportaža dobila što više istočnjačkog kolorita, on je pisao da, dok se u blizini zgrade Oblasnog narodnog pozorišta u Prištini nalazi velika džamija u kojoj hodža pet puta dnevno zove ezan, dotle članovi pozorišta pripremaju jedan Šekspirov komad. Da, zaista lepo upoređenje: dva sveta nasuprot jedan drugom, jedan — stari, nazadan, a drugi — nov, napredan, kulturan. Ali, da li je to tačno? Da li to odgovara stvarnosti? Ne. Jer džamija, o kojoj taj novinar piše, odavno je postala magacin, a Oblasno pozorište u Prištini, ni šiptarski ni srpski ansambl nisu ranije probali, a niti sada pripremaju neki komad od Šekspira. Čemu onda takvo pisanje?

»Omladina« u br. 131 od 5 novembra 1950 g. Šiptare naziva Arnautima. (Vidi kratku priču »Feredža« od Vojislava Jovanovića u tom istom broju). I zar nije uvredljivo za svakog Šiptara kad ga još dandanas jedan saradnik centralnog lista zove Arnautom? Gde je ovaj novinar našao taj izraz — ne znamo, ali je sigurno da on još ne poznaje Jugoslaviju i narode u njoj. Zar ovaj novinar nije pročitao pesmu mladog šiptarskog pesnika, koji kaže: »Arnaut — to peče k'o rana!« (V. »Mladost« br. 4 od 1949 g. Esad Mekulji: »Šiftar mi ne reci, druže!«).

U jednom od najnovijih svojih brojeva »Omladina« je donela još jednu reportažu sa Kosmeta pod naslovom »Prva generacija Šiptara gimnazijalaca završila školovanje na šiptarskom jeziku« od svog saradnika Dragoslava Lampara. Ova »nova« vest Dragoslava Lampara začudila je mnoge gimnazijalce u Prištini i na Kosmetu, a začudila je još više desetine onih studenata, bivših gimnazijalaca te iste gimnazije, koji su na prvoj ili drugoj godini fakulteta. Da, Dragoslav Lampar je zaboravio da obavesti javnost da je ta ista gimnazija dala dosad dve generacije Šiptara-maturanata, a da sada priprema treću. Pisac te reportaže čak i ne navodi gde se nalazi ova gimnazija (!).

Jedan od saradnika »Politike« (V. T.), koji se zadržao nešto više na Kosmetu, napisao je dosta lepih stvari iz života te Oblasti, a naročito u eri kampanje zara i feredže. U svom članku »Časopis »Jeta e re« najčitanija lektira među Šiptarima na Kosovu i Metohiji pominje i jednog od najstarijih šiptarskih pisaca Buzukua, i kaže da je on iz 1855 g. pogrešio je za punih 300 godina, jer Buzuku potiče još iz 1555 g.

Kad ove primere vide i pročitaju trudbenici Kosmeta i ostali trudbenici naše zemlje, sigurno je da će se dobiti netačan utisak o stvarnom stanju na Kosmetu. Svi koji su zainteresovani za ovaj problem s pravom se pitaju da li je to rezultat neobaveštenosti ili tendencioznosti pojedinih novinara. Narod Kosova i Metohije s pravom negoduje zbog ovakvih pojava i zahteva da se o njemu piše istinito. Novinari koji odlaze na Kosmet treba da proveravaju mnogo više ono što pišu, i da time iznesu pravu sliku o tom kraju i narodu u njemu, Šiptarima, Srbima i Crnogorcima, koji zajedno izgrađuju nov život, dostojan čoveka u socijalističkoj Jugoslaviji.

Ramiz KELJEMENDI

Vojvođanska pozorišta u ovoj sezoni

Preko šest stotina pretstava dalo je devet narodnih pozorišta za prvih pet meseci ovogodišnje pozorišne sezone u AP Vojvodini. Vojvođansko narodno pozorište u Novom Sadu spremilo je za ovo vreme sedam premijera, od kojih šest dramskih, a ukupno je dalo sto dvadeset i sedam pretstava. Dramski ansambl somborskog narodnog pozorišta dao je u ovoj sezoni sto sedam pretstava (četiri premijere). Mađarska i hrvatska drama dale su po pet premijera. Muzički ansambl je izveo operetu »Mala Florami« od Tijardovića i dva popularna koncerta. Rumunska drama u Vršcu dala je u januaru i februaru četrnaest pretstava, a mađarska u Bačkoj Topoli, koja je osnovana početkom ove godine, sedamnaest pretstava. Od četrdeset premijera preko dvadeset su od domaćih pisaca. Najviše su na repertoaru dela Branislava Nušića.

GOSTOVANJE HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA U SRBIJI

Hrvatski književnici Vjekoslav Kaleb, Ranko Marinković, Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović i Živko Jeličić ovih dana boravili su kao gosti Udruženja književnika Srbije u Beogradu i drugim mestima.

Oni su održali nekoliko vrlo uspelih književnih večeri i to jedno veče u Beogradu, dva u Kragujevcu, jedno u Zaječaru i jedno u Boru za radni kolektiv borskih rudara.

Sve ove večeri bile su vrlo dobro posećene i naišle su na topao prijem kod publike.

Vjekoslav Kaleb i Ranko Marinković čitali su prozne radove, dok su Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović i Živko Jeličić čitali stihove.

Hrvatske književnike na ovom putu pratio je član Udruženja književnika Srbije, književnik Tanasije Mladenović.

Napomena uz neka izdanja Stankovićevih dela

Prošle godine izišlo je u Zagrebu ćirilicom novo izdanje romana »Nečiste krvi« od Borisava Stankovića. Izdavač je Srpsko kulturno-prosvjetno društvo — »Prosvjeta«. Knjiga je ukusno opremljena, kao i sva izdanja ovog preduzeća. Roman ima i opširan, vrlo zanimljiv predgovor, od Josipa Škavića. No u tekstu potkralo se nekoliko manjih korektorskih ili štamparskih grešaka, koje smešno zvuče u jednom ovakvom tekstu, koji ima svoju specifičnu rečenicu i još specifičniji rečnik. Radi se o mešanju ijekavštine i ekavštine. Tako na primer, na strani 37 piše »uvjek« mesto uvek, na strani 121 »najljepše« mesto najlepše, i tome slično. Ima jedna osetna greška i u pogovoru. Ona se odnosi na godinu smrti Borisava Stankovića. Stanković je umro 21 oktobra, a sahranjen 23 istog meseca 1927 godine, a ne 1928 godina kako je pisac pogovora zabeležio na strani 218, ako i to, slučajno nije štamparska ili korektorska greška.

Kada je već reč o Borisavu Stankoviću u hrvatskoj književnosti, želeo bih da ukažem na još jednu grešku, koja se potkrala pre izvesnog vremena »Ilustriranom vjesniku« broj 383-84, strana 13 u članku »Bora Stanković«, koji je napisao Dimitrije Vučenov. U tome članku pisac kaže »Najpoznatije i najbolje Stankovićevo djelo roman »Nečista krv«, objavljeno je 1911 godine ...« Međutim, to nije tačno. Prvo izdanje »Nečiste krvi« objavljeno je 1910 u Beogradu. Još postoji štamparija u Beogradu u kojoj je to delo prvi put ugledalo sveta, a živi su i slagači i štampar koji su ga štampali. Ta štamparija nalazi se u Takovskoj ulici broj 32, prekoputa Pavlulske škole. Izdavač »Nečiste krvi« bio je, kao što je poznato, sam Bora. To je ona štamparija u kojoj je Bora, zato što nije imao potrebnu sumu novca da plati veću knjigu nego što je današnja »Nečista krv«, izbacio iz svog slavnog romana, po njegovom ličnom pričanju i po tvrđenju nekoliko njegovih bližih prijatelja, dve vrlo zanimljive glave, koje su se, nažalost, izgubile i u rukopisu za vreme ratova.

S. P.

BIBLIOGRAFIJA

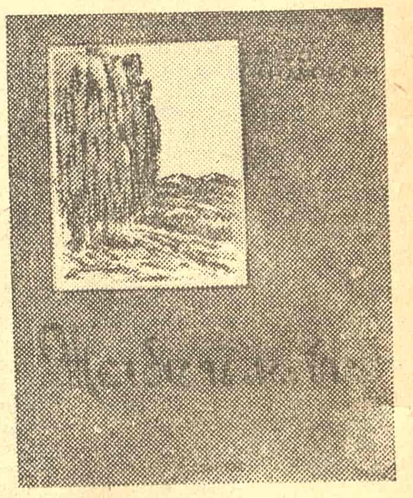

Srbo Ivanovski: Želbi i megi. Izdanje »Kočo Racin«, Skoplje 1951, str. 53, cena ?

Branko Ćopić: Velika ofanziva, priče za decu. Izdanje »Svjetlosti«, Sarajevo 1951, ćirilicom, str. 33, cijena 23 din.

Džonatan Svift: Guliverovite putuvanja. Izdanje »Novo pokolenie«, Skoplje 1951, na makedonskom str. 343, cena ?

Tone Seliškar: Maski. Izdanje »Kočo Racin«, Skoplje 1951, na makedonskom, str. 90, cena ?

Vančo Nikolesk[illegible]: Tatkovina, pesni za deca. Izdanje »Kočo Racin«, Skoplje 1951, na makedonskom, str. 76, cena ?

Onore de Balzak: Lihvarot Gopsek. Izdanje »Nopoka«, Skoplje 1951' str. 67, cena ?

Johan Bojer: Velika glad, roman. Preveo N[illegible]ad Jovanović. Izdanje »Prosveta« Beograd 1951, ćirilicom, str. 242, cena 60 din.

»Muzika«, br. 5, zbornik Udruženja kompozitora Srbije, str. 227, cena 120 din.

Sećanje na Stevana Sremca

U prvo doba svoje mladosti, dok je učio gimnaziju i Veliku školu u Beogradu, Stevan Sremac je stanovao kod svog ujaka Jovana Đorđevića, književnika. Mlad i temperamentan, on se ovde osećao stešnjen: nije mogao dolaziti kući kad je hteo, morao je u deset časova uveče već biti u postelji, pa je smatrao za veliku sreću da se, po svršenoj školi, odmah oslobodi ujakove kontrole. Zato je i prve godine svoga nastavničkog rada proveo u Pirotu i Nišu. Stanovi njegovi u oba ova mesta nisu pretstavljali ništa naročito: postelja, minderluk, umivaonik i raf za knjige u niskoj turskoj kućici. U takvom miljeu Sremac je proveo nekih dvanaest godina. Sav utonuo u svoje pripovetke, pored Ibiš-age i Čiča Jordana, Zone Zamfirove, Ivka i Smuka, on nije ni pomišljao na Beograd. Privlačili su ga tadašnji »novooslobođeni krajevi«, u kojima se i dalje mislilo i govorilo po starinski. Vinogradi, kafanice, dahire, čočeci, zurle i bubnjevi, niška čudna mesečina, silavi, tepeluci, libadeta, pa ljudi koji slave krsnu slavu po tri dana, zanimali su Sremca više od beogradske čaršije. Pojavivši se u ovoj sredini u to doba, on je kao njegov rapsod ostavio sačuvane lepote prošlosti koja izumire i koja se kao i mladost nikad više neće vratiti. On je u ovim mestima, podjednako kao i prirodu, voleo ljude sa kojima je u zajednici živeo, malog čoveka i male kuće, ono što je obično, svakodnevno. Nije mario za društvo velike gospoštine, bankara, ministara, niti velike salone, raškoši i sjaj.

Kad je Sremac na navaljivanje prijatelja premešten u Beograd, on je u prvo vreme stanovao kod svoga brata Jovana, limara, u Višegradskoj čaršiji, broj 1, baš na mestu gde je sada Glavna pošta. Potom se preselio kod ujaka u ulicu Dva bela goluba, docnije Svetogorsku, koja je posle dobila ime — Žorža Klemansoa, a danas — Lole Ribara. Ali ni tu se nije dugo skrasio. Jednoga dana potražio me je — bili smo dobri prijatelji još iz kolegijuma niške gimnazije — i predložio mi da zajedno stanujemo.

— Bre, dođeš kad hoćeš, ideć kad hoćeš, radiš šta hoćeš, niko te ne vidi, niko te ne pita ni za šta!

Prihvatio sam njegov predlog, i prvi stan bio nam je u Svetogorskoj ulici broj 4. Posle smo se preselili u broj 47, blizu kafane »Orač«, u koju smo uveče često navraćali. Treći stan bio nam je u Jevremovoj ulici broj 40, i Sremčeva soba gledala je u Knjeginje Ljubice ulicu. Ona je pre ličila na kancelariju nego na sobu za stanovanje. Da je to stan svedočio je samo umivaonik, koji je zimi stajao tu, a preko leta, proleća i jeseni stalno bio u pretsoblju. Postelja je bila tako nameštena da je ličila na kauč, na kome se moglo sedeti. Orman za rublje i odelo, rafovi sa knjigama, pisaći sto pretrpan hartijama, mapa na zidu, nekoliko slika, stelaže za priručnike i — sanduk, u kome se nalazili razni rukopisi, to je bio celokupan njegov nameštaj. Sremčeva dosta bogata biblioteka, imala je najviše knjiga iz istorije i lepe književnosti. Obraćala je na sebe pažnju zbirka starih časopisa »Vila« Stojana Novakovića, »Danica« Đoke Popovića, »Avala« Jovana Đorđevića, i tako dalje). Blizu četiri hiljade knjiga potrpanih u desetak sanduka, poklonio je docnije, posle njegove smrti, Niškoj biblioteci brat pisčev.

Sremac je voleo ujutru da leškari u postelji, jer je dugo noću sedeo po kafanama, i niko ga nije smeo remetiti u tim navikama. Čak je i raspored časova u školi podesio tako da se ujutru može odmarati.

— Da sam hteo rano ustajati, govorio mi je, ne bih otišao u profesore nego u furundžije.

Sremac je obično radio po podne, u sumrak, pa i noću, kad je sve mirno. Jedno veče provede u kafani sa prijateljima, a dve-tri večeri marljivo radi. Znajući to, kadgod sam ga video sa perom u ruci, ja sam svakom ko bi došao da ga poseti ili pozvao u kafanu uvek govorio da je maločas nekuda otišao. I to je on odobravao.

Za Sremca je pisanje bilo nasušna potreba. Radio je sa voljom i imao uvek raspoloženja. Posle ručka legao bi da se malo odmori, pa odmah na posao. Vodio je računa o priboru za pisanje i uvek je birao i tražio najbolju hartiju. Kad je jedanput bio u Dubrovniku, tamo je našao hartiju koja mu se neobično svidela; kako je posle toga u Dubrovnik putovao njegov prijatelj, profesor Pavle Popović, poručio mu je da mu pošalje dosta te hartije koju je zaboravio da sam ponese. Pisao je uvek na listićima samo sa jedne strane, i uvek istom vrstom pera.

Svaka njegova tema je u početku iznosila nekoliko rečenica. A sutradan one su razrađivane u čitave strane. A ako se dogodi da svoj sastav po drugi ili treći put pregleda, stvar bi postajala veća i opsežnija. Uvek je imao ponešto novo da doda, da ubaci, i to iz jedne svoje knjige, u kojoj su bile zabeležene razne teme. Kad negde čuje nekakav interesantan doživljaj ili epizodu, on odmah zabeleži, pa posle razrađuje. Tema o Kir-Gerasu, koju je dao Nušić, u početku nije iznosila više od jedne strane, a posle je od toga ispala čitava knjiga. Izašla je u Brankovom kolu i kad sam je posebno izdao, bila je još za trećinu veća. Isti slučaj je i sa pripovetkom »Pop Čira i pop Spira«, sa Zonom Zamfirovom, i tako dalje. Nijedan Sremčev rukopis nije bio bez tih popravki. U tom pogledu on je ličio na Tolstoja, pa su i njega stalno grdili slovoslagači što popravlja i docnije svoje napise u reviziji. Bezbroj puta mi je govorio da je nezadovoljan ovom ili onom scenom, ili opisom, i to posle objavljivanja. U njemu nikad jedan napis nije prestajao previrati i stalno ga je menjao, doterivao. Fabula je ili tema ostajala ista, ali detalji su dopunjavani i sadržina je dobijala u lepoti.

— Uvek mi dođe nešto novo da kažem! A da Sremčevi detalji nisu bili ni deplasirani, ni preterani, najbolje svedoči jedan njegov odgovor Pavlu Popoviću, koji je hvalio njegova dela, ali je hteo po profesorski i nešto da zameri, pa mu rekao:

— Znate, Stevo, sve su vaše stvari i male i velike lepe, vrlo lepe, ali vidite, u svakoj vašoj priči ima puno nepotrebnih stvari, izlišnih.

A Sremac će njemu:

— E, dobro, vi nosite žaket... a tamo, na zadnjoj strani žaketa, ušivena su i dva dugmeta... da li su vam ona potrebna?

— Nisu.

— Pa, dobro, što ih onda ne otkinete kad vam nisu potrebna...

— Znam, ali sa njima lepše izgleda žaket.

Sremac se nasmeja.

— E, tako je i sa mojim sitnicama, nisu potrebne, ali lepše izgleda kad su i one tu.

Potrebno je naglasiti i to, što mi je, uostalom, i sam Sremac u više mahova podvlačio, da nijedna ličnost iz njegovih dela, ma bila i najbeznačajnija, nije izmišljena. Svako njegovo lice ima realnu podlogu. Iz gomile ljudi sa kojima se sretao, umeo je da ih izvuče i da zapazi, recimo živog Ibiš-agu, i Ivka, i Acu Groznicu, i Peru Družeskog, i Vukadina, i Sretena ispod Grdovića. Ovaj poslednji je stvarno bio poznati tip među srbijanskim učiteljima, koji je svoje napise u listovima zaista tako i potpisivao. Sretena smo svi poznavali, Nušić je u Kir-Gerasu prepoznao svoga oca, Neko u Ivkovoj slavi je poznati beogradski boem, praktikant. Pop Čira i pop Spira su zaista postojali i autor je o njima sakupio istinsku građu, kao što vidimo iz njegovih beležnica, koje i danas ljubomorno čuvam.

Od velikog interesa je proučavanje samih rukopisa Sremčevih, kao i dopuna na marginalijama. Iz njih se najbolje vidi kako ih je stalno prepisivao, prepravljao, pa čak objavljena dela doterivao. Celokupan njegov stvaralački razvoj moguće je zapaziti na njima, pa i podeliti ga, recimo, na — istoriske beleške i rasprave, na stihove, originalne i prevedene, na priče sa istoriskom sadržinom, na humoristične pripovetke, iz provinciskog života opšteg, ili one — društvenog karaktera, sa političkom tendencijom, na političke i književne članke i rasprave, na beleške u listovima, kao što su njegovi čuveni Raboši, na dramske radove, i, najzad na crteže. Ovo su, uglavnom, rubrike njegovog obilnog i plodnog rada.

Sremac je bio u punoj meri umetnička priroda. To se moglo zapaziti iz njegovog odevanja, ponašanja i držanja, iz njegovih napisa, a i iz nekolikih slikarskih radova i crteža koji su ostali sačuvani. Oni su mahom rađeni olovkom, ali se i u njima ogleda umetničko oko i pesnička duša. On je svoj spev »Čovekova tragedija«, pisan u humorističkom tonu i stihu, prikazao i u slikama. Ti crteži, prema mišljenju naših čuvenih slikara, Paje Jovanovića i Uroša Predića, odaju Sremca kao istinskog umetnika. Da se posvetio slikarstvu, on bi, nesumnjivo, kao i Đura Jakšić, daleko odmakao. Ovako, ostao je samo talentovani amater.

Sa Sremcem sam zajedno stanovao — soba do sobe — i godinama drugovao i posmatrao ga. Bio je to neobično čestit čovek, redak profesor istorije i dobar drug. Živeo je osobitim životom i bio je u stanju da ne izlazi iz kuće i da satima sedi za stolom nad svojim rukopisima. Od prijatelja dolazio mu je jedino Boža Knežević. Moju majku, koja ga nije odvajala od mene, a koja nam je vodila kuću, neobično je cenio i nežno poštovao. Hranio se u kafanama, i svakog dana donosio je našoj mački ostatke od jela. Toliko se mačka bila privezala za nj, da ga je redovno čekala pred vratima kuće. Jednom je u njegovoj postelji okotila četvoro mačića, i on se neobično ljutio. Moja majka umela je ipak da ga uteši:

— More, ćuti, Stevo, to ti je ipak jeftinije nego da se omacila neka dvonožna »cara«. Muku bi mučio i ko zna kako bi se sve završilo. Ovako, ostavićemo jedno mače, a ostale će voda odneti.

Sremac je u kući mnogo polagao na urednost i red. Moja majka mu je ugađala kao da joj je rođeni sin. Spremala mu je rublje, menjala posteljinu i održavala sobu u savršenoj čistoći. Kad se jednom razboleo, lebdela je nad njime i danju i noću. Sa mnom se umeo pokatkad i podžaveljati, ali je prema njoj bio uvek pažljiv i popustljiv. Svakog dana, po podne, sam je kuvao crnu kafu, na osmougaonom stolu, koji me i danas u mojoj sobi potseća na njega, i nikad je nije hteo popiti bez mene. Tom prilikom bi dugo razgovarali o svemu, a prvenstveno o književnosti i nedaćama života. Povela se jedanput reč o profesorima univerziteta, koji su najčešće bili njegovi kritičari. Neko je još bio sa nama i upitao ga: kakva je razlika između redovnih i vanrednih profesora.

Sremac odgovori:

— Otprilike ova: vanredan profesor ne zna ništa redovno a redovan ništa vanredno.

Uopšte, on je bio veseljak, vedre prirode, pun humora i oran za šalu, pa ipak u suštini pesnik i melanholik, osamljen duh, koji nije davao da mu ljudi dublje zavire u dušu. Život je uzimao sa ozbiljne strane i smatrao da je prepun dužnosti i razočarenja, pa je trebalo unositi u nj veselu notu tražiti vedre i radosne trenutke. Zato se uvek trudio da nasmije čitaoce, ma da se sam nikad nije smejao manama i nedostacima onih koje je opisivao. Pripovetka »Pop Čira i pop Spira« sva je prožeta opojnim i širokim humorom, a na kraju je neobična i duboka melanholija, koja ispunjava dušu i ceo život.

Takav je bio i Stevan Sremac, koji je pre četiri i po decenije umro u pedesetoj godini života u Sokobanji od infekcije, a koji je ostao u našoj književnosti kao najveći realistički pisac.

Mile PAVLOVIĆ

UREDNICI
Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović

Broj čekovnog računa 102-6032020
Pošt. fah redakcije 617
Poštanski fah administracije 629

Rukopisi se ne vraćaju

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.